

De Wissel

IVN afdeling Eijsden

Sept 2022

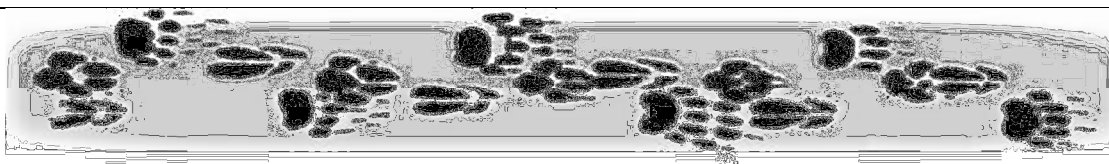
Jaargang 29 nummer 3

ivn natuur
educatie

INHOUD

Inhoud	2
Van De Redactie	3
Van Het Bestuur	3
Verenigingszaken	3
In memoriam Tineke de Jong	4
Digitalisering (herinnering)	4
Bijzondere Waarnemingen	5
Zomer 2022. Zeldzame soorten op de Waardhoff. Bermpjes in de Berwijn en Voer. Tradities leven voort.	8
Agenda 2022	18
Het “Wandelschema” & “Korte Tour”	18
Programmaoverzicht 2022 Vogelwerkgroep excursies & bijeenkomsten	18
Werkgroep Flora werkgroep (voorheen: Bloeiende Bermen)	18
Cursussen 2022	18
Bijzondere Waarnemingen vervolg van pagina: 15	19
Waarnemingen digitaal melden	33
Beleefweek Limburg 21 september t/m 2 oktober 2022	33
Ruik, proef, voel, zie en hoor het landschap	33
Maastricht: Rondleiding Grotten Noord	33
Eijsden: Op smaaksafari in het Mescher Plukbos	34
Het Bestuur	36

VAN DE REDACTIE

Het lijkt wel of we van de ene crisis in de andere rollen; corona, apenpokken, oorlog in Oekraïne, vluchtelingen, stikstof, energie, inflatie, de droogste zomer sinds 1976. Het lijken de plagen van Egypte wel.

Gelukkig gaat de natuur min of meer zijn gang. En ondanks de relatieve “radiostilte” rond IVN Eijsden gaan de vaste kopijschrijvers rustig door. U treft weer aan: waarnemingen van leden en een lang stuk van Jacques met waarnemingen en veel historische wetenswaardigheden.

Helaas geen vis-wetenswaardigheden dit keer.

Het zou leuk zijn als andere kopijschrijvers (werkgroepen) zich zo nu en dan zouden laten horen. Zo weet ik dat de vogelwerkgroep dit jaar een excursie naar Duitsland gemaakt heeft, op zoek naar de Grote Trap. Hun belevenissen zouden ongetwijfeld interessant zijn voor andere leden.

Niettemin, we hebben weer een dubbeldikke Wissel en de redactie wenst jullie veel leesplezier en hoopt jullie allen te zien op de ALV later dit jaar!

PDB

Op de website van IVN Eijsden is regelmatig actueel nieuws te vinden. En, zoals u weet, ook de Wissel wordt daar gepubliceerd (in kleur). (www.ivn.nl/afdeling/eijsden)

ivn natuur
educatie

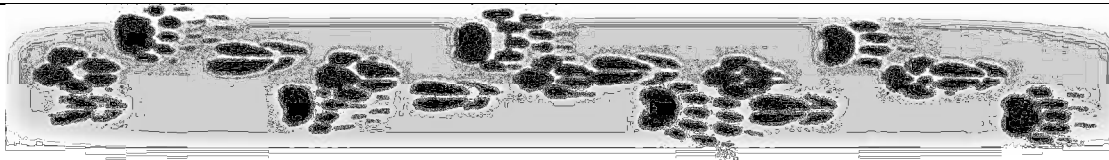
VAN HET BESTUUR

Verenigingszaken

In het vorige nummer al aangekondigd: in het na-jaar zal een Algemene Ledenvergadering (Jaarvergadering) worden georganiseerd. De daarvoor benodigde stukken worden nu afgerond. Via mail en de website zal de datum en de agenda bekend worden gemaakt.

Het bestuur

In memoriam Tineke de Jong

Op 27 augustus jl. is Tineke de Jong overleden. Tineke, en haar echtgenoot Wil, zijn jarenlang drijvende krachten geweest binnen IVN Eijsden. Wil als voorzitter en Tineke kennen we als “*bezige bij*”. De gangmaakster van onze florawerkgroep (“B(l)oeiende Bermen”, “de Bloemenmeisjes”), altijd bezig in De Waardhoff, publicaties (Rondje Mesch), enz. enz. Tineke heeft haar bezieling op velen van ons overgebracht

Altijd een lach en bereid om activiteiten op te pakken. Waar nodig kritisch, maar altijd opbouwende kritiek.

Daarnaast was Tineke ook nog actief bij IVN Maastricht en in de landelijke organisatie.

Afgelopen zaterdag (2 sept 2022) hebben we afscheid genomen van Tineke. Met vele leden van IVN Eijsden heb-

*Een bezige bij,
volop genoten van het leven,
maar was nog niet klaar.*

Tineke de Jong - van Heusden

Ridder in de Orde van Oranje Nassau

☆ Eindhoven, 08-02-1948

† Maastricht, 27-08-2022

Echtgenote van Wil de Jong † 23-11-2021

Susanne G. Loeber - Ender Mutsaers
Heleen de Vos - van Heusden

De crematieplechtigheid wordt gehouden op zaterdag 3 september om 17:00 uur in de aula van crematorium La Grande Suisse, Mariënwaard 61 te Maastricht.

Stuur a.u.b. een mail naar sgloeber@gmail.com om te laten weten of u wilt komen of dat u gebruik wilt maken van de livestream.

Correspondentieadres:
Meidoorn 25, 6226 W.E. Maastricht

ben we zaterdag warme herinneringen aan haar kunnen delen. Deze zullen niet vergeten worden.”

We zullen Tineke missen, de herinneringen blijven.

We wensen haar nabestaanden, familie, vrienden en bekenden veel sterkte.

Het bestuur

Digitalisering (herinnering)

Indien u uw e-mail adres doorgeeft aan de secretaris kunnen we u ook tussendoor van activiteiten op de hoogte brengen. Ook De Wissel krijgt u dan, in kleur, via email binnen.

Daarom de oproep om indien je voorzien bent van een e-mailadres dit aan onze

secretaris Jacques Piters door te geven. Het adres is
jacques_piters@hotmail.com (let op _ streepje tussen jacques en piters!)

Het bestuur

BIJZONDERE WAARNEMINGEN

- 01.06 Tocht over De Kaap. Tussen Aardappelen, Bieten en Maïs geen klein wild te zien. Er wordt gesnoeid en gesproeid dus ook geen groot wild tussen de laagstam.
- 02.06 Mijn 2e Ree met Kalfje.
- 03.06 Twee dassenburchten in het Rijckholter bos zijn verborgen onder Look-zonder-Look en afstervend Daslook. Niet mogelijk fatsoenlijk te observeren op bezetting. Ik vind wel het kadavertje van een drie weken jong Dasje. Zus José vindt plukken dassenhaar op de Waardhoff.
- 04.06 Wat is er loos? Al de hele week geen Muurhagedissen gezien op de bekende plekken!
- 05.06 Zowel op de laagstam als op de hoogstam hangen kilo's zwarte vroege kersen te rotten. Oorzaak regen op het verkeerde moment.
- 08.06 De zoveelste dassenloze avond bij een burcht waar ik 3 weken geleden 5 Dassen telde. Wel snelden er 2 smalreeën voor mij door het bos in. Ook onder de kersen niks te zien.
- 12.06 Om 19.40u laten zich 3 vosjes met hun moeder aan mij zien. Om ca. 22.32u gaan er 5 Dassen op strooptocht onder de kersenbomen.
- 13.06 Al de 3^e grasoogst op de Knuvelkes. Een nogal opgewonden dame meent dat ik met mijn groene kledij en bungelende verrekijker rondstruïend in de E.B. een soort deskundige ben. "Meneer, u zult het niet geloven maar ik heb zojuist een Otter over het pad zien snellen!" Helaas geen foto. Ben benieuwd of er meer meldingen komen.
- 15.06 Geen Dassen, wel volop Vuurvliegjes in de bosrand van de Daolekaomers. Ook een Vliegend Hert passeert mij. Even contact gehad met Peter De Bie. Op zijn aanwijzingen was het voor mij een koud kunstje om de Bosorchis in het Mescher Plukbos te vinden.
- 18.06 Om ca. 22.55u steken achtereenvolgens twee, een en nog eens een jonge steenmarter de Molenweg in Eckelrade over. Blijkbaar een heel nest. Mooie compensatie voor een dassenloze avond.
- 22.06 Rustig in het gras zittend te observeren word ik belaagd door aan

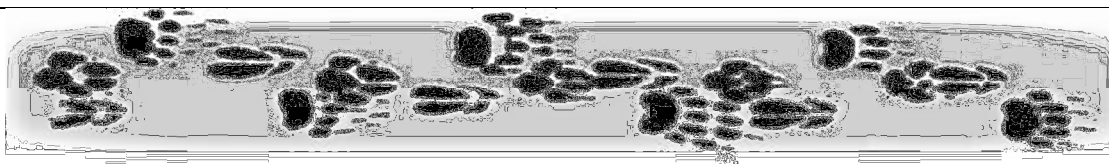

Vliegend Hert © shutterstock

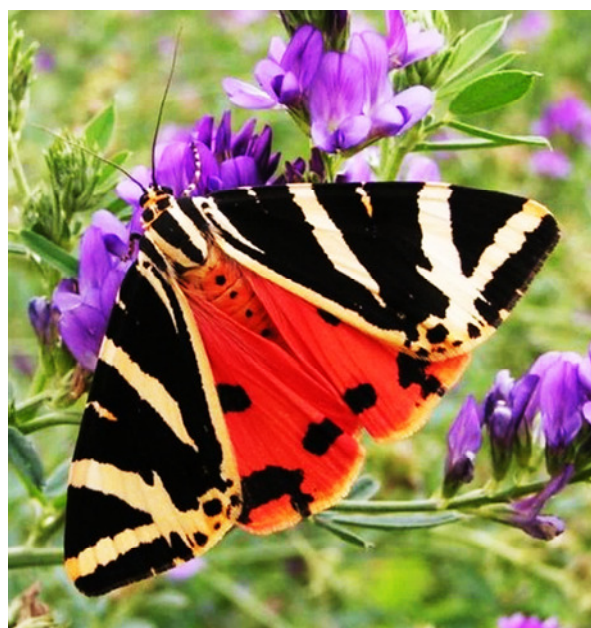
handvol Junikevers. Overigens op een plek waar wij tussen 1991 en 2010 in de 2e week van juni altijd wild zagen. Plus Vliegende Herten. Das war einmal. Nu weer niks.

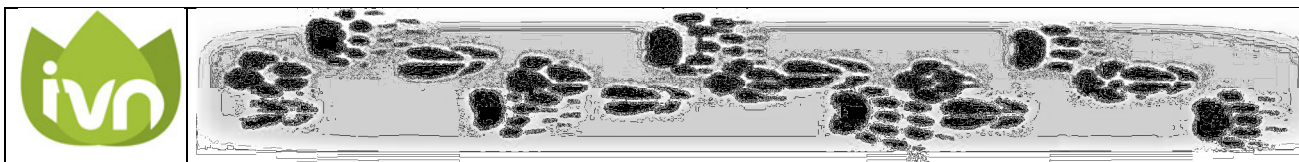
- 24.06 Het raadsel van de weinige Muurhagedissen is opgelost. Broer Jef vindt 2 door een schimmelziekte aangetaste exemplaren. Dat is het einde van de hele populatie rond zijn woning.
- 25.06 Een fraaie avond vanaf 21.50u op dezelfde plek als
- 22.06. Goed voor 4 Dassen, 1 rekel Vos en 1 Reebok min of foeragerend op het gras op 50 meter voor mij. Om mij heen ettelijke Junikevers. Mij passerend, duidelijk hoorbaar, 2 Vliegende Herten. Dat zijn mannetjes die in hun gebied op zoek zijn naar vrouwelijk schoon. Als je maar vaak genoeg gaat zie je wel iets! Mijn Engelbewaarder stuurt mij nog naar een verscholen kersenwei. Hier nog een kersensmullende grote Das. En onderweg in de struiken Vuurvliegjes.
- 26.06 In een hoogstamwei in de Daor hangen volop Sneeuwappels aan de bomen. Wel een kleine maat. Het gras daarentegen is wel 1 meter hoog, niet mogelijk wild te observeren.
- 27.06 In de Duistersteeg (C&K) kruipt om 13.25u een vrouwtje Vliegend Hert over de grond.
- 01.07 De teller van bij mij bekende dode Dassen ergens in Limburg staat op 60. Waarvan 20 in E.-M.
- 03.07 Eerste zondag van juli, Bronk in Oost-Maarland. Dus traditioneel gaan observeren bij een burcht waar met ZW-wind de klanken van de cramignons goed te horen zijn. In het verleden altijd prijs. Echter dit jaar voor het 2e opeenvolgende jaar niet. De burcht ziet er slecht uit. Slechts 1 das laat zich zien. Vorig jaar ook al niets. Ook geen ander wild. Ondanks dat er geen café meer is in Maarland klonk de cramignon.
- 05.07 En de Boer?... Hij blijft volop gras oogsten.
- 09.01 Terugkerend van observeren steekt er om 22.28u voor mijn fiets een jonge das de Eckelraderweg over van N naar Z. Midden in de nacht sneuvelt er een Das hogerop diezelfde weg bij de kennel.
- 10.07 Een ouderwetse observatieavond. Negen Dassen waaronder 4 jongen houden mij 20 minuten bezig met hun sociaal gedrag op hun burcht. Toen was het voor mij tijd om te gaan. Op weg naar huis liep er nog een Das over de Oude Molenweg.
- 11.07 Hoewel er bij de woning van broer Sjef weinig volwassen Muurhagedissen worden gezien signaleren wij toch op 3 plekken in Laag Caestert jonge Muurhagedisjes.
- 12.07 Op de Grubweg in Noorbeek wordt vlakbij zijn burcht het karkas gevonden van een jaarling Das. 's Avonds dassenloze observatieavond. Wel Vos, Reebok en Reegeit met 2 kalfjes. Ook 1 Eikelmuis laat zich zien. Op

de terugweg poseert op de Voerenweg bij het kerkhof van Gronsveld een Bunzing voor me. Onder de kersenbomen langs de Oude Molenweg nabij de wijngaard dan toch nog 5 smullende Dassen. Van welke burcht is de vraag.

- 15.07 Zo te zien hangen er volop appels en peren aan de laagstam. Als de kwaliteit nu maar goed komt. Een teler heeft t.b.v. die kwaliteit zelfs design mini insectenhôtels opgehangen in de bomen. Plus design vogelkastjes. Ook de walnootbomen hebben vele vruchten.
- 16.07 Langs de Hoebesweg tussen Honthem en Margraten ligt een dode Das.
- 24.07 Op enkele WML-graslanden ten noorden van de Bronckweg staan nog restanten hoogstam. De Clapps peren beginnen al te rijpen. De Lepiponts, de Wijnperen en de Dubbel Flippen zijn nog keihard. De pruimen zijn overrijp. Ik stuit op een dassenlatrine propvol kersenpitten.
- 26.07 Het onvolprezen Belang van Limburg meldt: er worden 150 vaten vol drugsafval gevonden langs en in de Berwijn in Laag-Caestert. Dode Das langs de A2 ter hoogte van de overgang Steinboeckel tussen De Heeg en Heugem.
- 28.07 In de Daor liggen de Sneeuwappels gezaaid onder de bomen. In de Sjechelder zijn de Regulaten (pruimen) bijna overrijp. Ik schud er enkele van de takken en eet ze ter plekke op. De appeltelers klagen dat er zo veel zonnebrand schade is aan de vruchten. Onverkoopbaar! In wat voor maatschappij leven wij toch? Zoveel goed voedsel gaat verloren. Omdat de commerciële jongens ons wijs maken dat alles perfect moet zijn! En de consument trapt daar in.
- 06.08 Broer Jef ziet een dode Das op de weg van Henri-Chapelle naar Battice. Enkele dagen later nog eentje, nu tussen Battice en Menen-Micheroux.
- 11.08 Aan het einde van de Heiweg, bij de splitsing Moerslag-Libeeek, ligt een dode Das.
- 12.08 De kasteleinsvrouw van Café De Zwaluw in Gronsveld is al heel wat vreemde gasten gewend. Maar zo'n mooie mot of vlinder heeft ze nog nooit in de zaak gezien. Jean, wat kan dat geweest zijn? Zoeken op Google levert op: Spaanse Vlag.
- 17.08 Dhr. Faan Wetzels meldt een grote dode Das langs de weg tussen Bruis-terbosch en Herkenrade. Ik vind het kadaver van een Vos in een weiland.

- 20.08 In De Patiel, bij de Drieheuvelen, is een verwaarloosd perceel hoogstam van eigenaar veranderd. De plek is mij al jaren bekend. ½ Hectare groot. Ik tref en spreek vandaag de nieuwe eigenaar en zijn vrouw. Zij willen er een ouderwetse hoogstamweide van maken. De bomen krijgen een opknapbeurt en er worden nieuwe aangeplant (oude rassen). Er komt een omheining om het perceel. Een ouderwetse Limburgse haag met de juiste struiken. Naast de ruime toegangspoort komt een smal hek. Tijdens ons praatje vertel ik hen over mijn kennis van het gebied en kom ik er achter dat ik te doen heb met Jan Bonnemayer, de zoon van de voormalige secretaris van IVN Eijsden, Dhr. Wim Bonnemayer. Liefde voor de natuur dus niet van een vreemde. De appel valt niet ver van de boom, nietwaar!
- 25.08 In Eijsden-Margraten is de Maïscampagne begonnen. Het Caestertveld begint al kaal te worden.

Jean Creuwels, met dank aan de melders

Zomer 2022. Zeldzame soorten op de Waardhoff. Bermpjes in de Berwijn en Voer. Tradities leven voort.

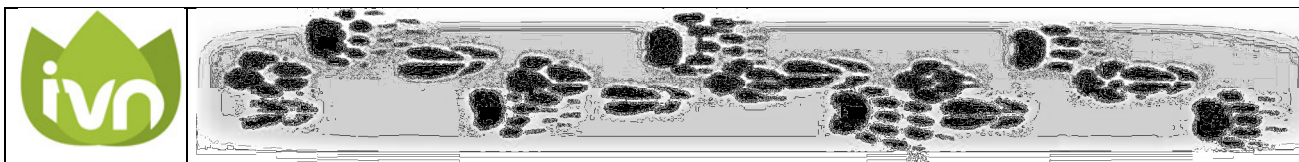
Enkele jaren geleden werd besloten dat bij IVN-Eijsden, naast natuur, ook heemkunde-onderwerpen aan bod mogen komen.

Daarom zijn in dit stukje naast natuurwaarnemingen, ook historie, veldnamen, tradities en dergelijke verweven. Je loopt gewoon vaak tegen deze voortlevende onderwerpen aan in onze streek ...

Pinksterzondag 5 juni. In de middag is er eindelijk neerslag van betekenis. Tijdens enkele stortbuien komt er zo'n 20mm regen naar beneden.

Pinkstermaandag 6 juni. Traditioneel worden ieder jaar op deze dag de besturen van de diverse jonkheden in Eijsden samengesteld. Voor degenen die (nog) niet weten hoe dit gaat: het gaat via een bijzonder samenspel van geld bieden ("beje") en de aldus verworven functie al dan niet aanvaarden ("neerlegke", bij niet aanvaarden). Dit is afhankelijk van wie er nog meer bijkomt en het gevoel of er samen een goed jonkheid gevormd kan worden. Er komt namelijk in enkele weken tijd heel wat af op de jongelingen. "Optrikke" zeggen we dan, als de jonkmannen ("joenkmaander") zich met dit doel verzamelen in het café of het zaaltje waar dit dient plaats te vinden. "Wae is opgetrokke?", hoor je die dag vaak rondvragen. De functies zijn: "Kap(i)téjn", "Luuten-aant" en "Vaendrig" (uitgesproken met een scherpe "ê", zoals in "être"). Bij diverse jonkheden is er ook een "Sikkertaoëris", als 4e man. Ook de "Sjten-daordraegers" (standaarddraggers) en "Beelddraegers" trekken op. De 3 of 4 mannen met de hoge hoed en het jacquet vormen de "Uuëverighèèd". Het optrekken kan vele biedrondes kennen, alvorens men tot resultaat komt (een nieuw jonkheidsbestuur).

In het proefschrift van Henk Thewissen uit 2004 ("De Limburgse Jonkheid"), vinden we dat het jezelf "inkopen" voor een functie ook elders in Europa wel

voorkwam. Ook bij de Schutterij van Gronsveld zien we dit gebruik. Hoewel het mensen uit andere streken wel eens vreemd voorkomt, zijn er toch "logische" historische verklaringen voor dit verschijnsel. Tegenwoordig heeft het ervoor overhebben van een inkoop som veel met het gevoel van "eër" te maken en met de mogelijkheid om deze mooie tradities eens te mogen vervullen in je jonge jaren. Wat dat betreft zijn we gezegend met 6 prachtige traditionele jonkheden in het Eijdsense. Dat zijn er 5 in de 5 "buurten" van de oude parochie Breust-Eijdsen en als 6e is er natuurlijk Mesch.

Tot zover het eerste stukje levende traditie in deze tijd van het jaar.

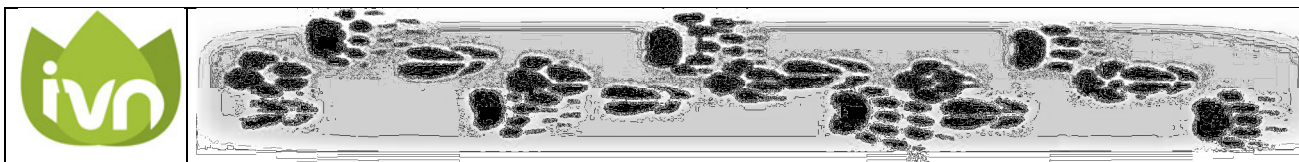
Nu weer naar de levende natuur: De Heggenmus, die af en toe de tuin bezoekt, is vandaag niet te zien. Wel zijn er aardig wat Huismussen, Huis- en Gierzwaluwen in de straat. Er bevinden zich zeer veel donkere rupsen van de Dagpauwoog in de Eijdsder Beemden. De Grote brandnetels (de waardplanten) staan er dan ook nog goed bij en zullen ook de regen goed kunnen gebruiken. "Baeën-nietele" zei mijn vader vroeger nog wel eens tegen deze netels. Echte oude taal.

Dinsdag 7 juni. Ook nu in de middag is er weer zacht weer met regen (10mm). De droogte is daarmee voor het moment opgelost voor de landbouwers, althans voor de gewassen die nu moeten gaan ontkiemen en groeien.

Woensdag 8 juni. In de middag weer regen van betekenis (10mm). Een uurtje lezen is wel op zijn plaats. Nogmaals Caumartin, nu "Promenades dans les environs de Visé" (1858). Zoals al eerder is aangegeven moet men deze teksten zien in het licht van de 19e eeuw. Sommige "feiten" zouden wij nu als achterhaald willen beschouwen. Het werk bevat allerlei historische veldslagen, die dan in onze streken zouden hebben plaatsgevonden, zoals die met de "Hunnen" in 562 (eigenlijk zouden dit de Avaren moeten zijn). Deze slag zou volgens Caumartin hebben plaatsgevonden in de Maasstreek bij Bom-baye, Berneau en Warsage (tot bij Eijdsen aan toe). Er zou bij Eijdsen een Chilbertgrebbe (Sigibert grebbe) zijn. Wat moeten we ons hierbij nu voorstellen? Dat is onduidelijk. Tegenwoordig wordt deze slag bij Regensburg geplaatst.

Ook zijn er bij Caumartin verklaringen van veldnamen die wij nu als "volks-etymologie" zouden bestempelen. Niet kloppend dus.

Er worden echter ook zaken aangehaald die ook nu nog als feit gelden (zoals het bestaan van de historische kapellen van Caestert en Maarland) of de Kloppenburcht bij Oost. Ook is er een opmerking over de ontmoeting in het kader van de herverdeling van het Karolingische Rijk (het Verdrag van Meerssen) dat in, of in de omgeving van Eijdsen ("Aspide") zou hebben plaatsgevonden (870). Caumartin denkt in zijn werk van 1858 aan Navagne als plaats van handeling (in 1867 denkt hij aan een mogelijkheid bij Oost). Het Verdrag van Meerssen (Eijdsen) werd overigens bekrachtigd in 's Gravenvoeren op 1 november 878. Voeren was een belangrijke plaats destijds.

In de Karolingische tijd reisden de koningen met hun gevolg door hun grote rijk van palts naar palts om hun belangen overal te behartigen.

Een palts was een soort kasteel met bijgebouwen. In Aken was er bijvoorbeeld zo'n belangrijke palts. Voeren en wijdere omstreken was Karolingisch koningsgoed. In Voeren was er een koningshoeve of burcht ("Villa Furonis" of "Op den Saele"). De Heren van Voeren (en Dalhem) hadden grote macht in de hele omringende streek ("Luihgouw").

De stichtingen van Eijsden en Breust in de Karolingische (of Post-Karolingische) tijd, door het instellen van vroenhoven, (een soort belangrijke boerderijen) worden met hen in verband gebracht.

Zie voor een inleiding over het Karolingische koningsgoed in onze regio bijvoorbeeld Van Hall, "Eijsden, een vrijheid met Luikse stadsrechten" (2011, p. 28-32).

De schepenbank Voeren had in die oude tijden de hoge jurisdictie binnen het land van Dalhem. De andere schepenbanken in onze regio waren ondergeschikt.

In de 18e eeuw, waarover hieronder meer, was Voeren kerkelijk gezien onderhorig aan de bisschop van Luik. De Jezuiteten van Maastricht hadden er echter grote macht. Zij inden de "tiende" (belasting) en betaalden het salaris van de pastoor (100 patacons oftewel 400 guldens per jaar).

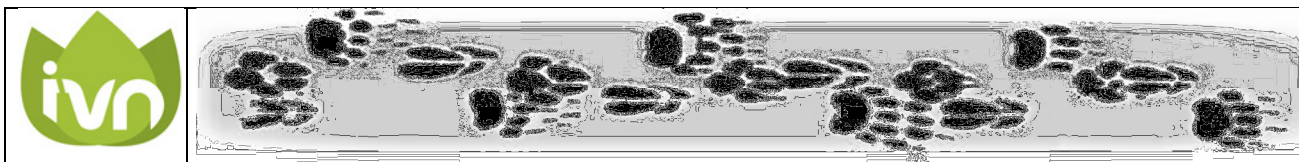
Tot zover weer de historie. Over naar de streek-gastronomie. In de nademiddag kersen gekocht tussen Mesch en Withuis. "Sjpekkieëse". Deze Spekkers zul je niet snel in de supermarkt tegenkomen. "Bigarreau Napoléon" heten ze officieel. In onze streek vroeger ook wel "Gascognes" ("Keskojns") genoemd ("Gascogner" in oude fruitlijsten). Er is zelfs een straat naar genoemd in Eijsden. In Oud-Poelveld vinden we zo de Gascogne, Meikers, Hedelfinger, en de Loenen. De moderne kersenrassen zijn uiteraard ook heerlijk, maar vrijwel allemaal dik en zeer zoet. De uitgesproken sterke smaak van een Spekkers, niet zo zoet, is echter een genot om weer eens te mogen ervaren.

Donderdag 9 juni. In de Banholtergrubbe enkele Geelbuikvuurpadjes in een betonnen amfibieënbakje. Met de fiets via Caestert naar Moelingen. In de Steegstraat nogmaals de plek bekeken van de in 1847 verdwenen Sint Nicolaaskapel. Er wordt steeds meer bekend over deze kapel, met dank aan de Stichting Eijsdens Verleden (H. Boersma) en Archeopro (J. Orbons).

Het wordt zonnig. In de berm van het viaduct over de A2 bij Moelingen staat veel van het gele Jacobskruiskruid met daarop foeragerende Kleine vossen en geel-met-zwarte zweefvliegen.

Boven de Montagne St. Pierre en de Sint Pietersberg wordt de lucht zwart van de wolken. Gelukkig kan ik bij mijn tante in Moelingen schuilen voor de stevige bui die zich ontaardt.

Zaterdag 11 juni. Na een bezoek aan het Openluchttheater Valkenburg zien

we heel duidelijk een Steenmarter daar in de buurt op straat.

Zondag 12 juni. Processie in Mheer. Felle zon, warm weer. Mheer kent een zeer oude harmonie (1821). De historie hiervan begint in juni 1821. Er waren muzikanten uit Sint Martensvoeren ingehuurd om de processie op te luisteren. De processie kon echter niet doorgaan vanwege slecht weer. Er ontstond een meningsverschil tussen de muzikanten en het Jonkheid van Mheer over de betaling. Dit resulteerde in de oprichting van een eigen harmonie. Aldus de geschiedschrijving van de Kon. Harmonie St. Cecilia Mheer.

De schutterij Sint Sebastianus uit Mheer is nog weer ouder. Als stichtingsjaar wordt zelfs 1567 aangehouden.

Wist u dat de grote processie van 's Gravenvoeren in een grijs verleden onder andere Mesch, Libeek (aan de "Boom"), Mheer en Noorbeek aandeed en de route tegen de 17km lang was? Deze route is bekend uit een beschrijving van 1720 door pastoor D`Affnay van Voeren. In het door Joep Leerssen bewerkte en verklaarde notitieboek (zie noot hieronder*) staat dat op "bronckdag" al om 3 uur in de morgen de eerste mis werd gelezen. Ook lezen we het volgende: "Van Noorbeeck soudén wij moeten gaan naer Ste. Martens Vouren en vandaer naer het cruysken van Werst" (=Warsage, Weerst oftewel "Waeësj"). "Maer door Ste. Martens en can wij nu niet meer om de grootheyt van den wech". Van Noorbeeck gaen wij nu tot aen Broeck, ...", etc. In de tijd van D'Affnay waren er diverse processies in de streek van 's Gravenvoeren, waarbij er buurdorpen werden aangedaan.

Voor ons zijn de volgende vermeldenswaard, onder andere vanwege de banden met Mesch:

"Op de eersten cruysdagh, ..., gaat men met de twee vaenen met de processie naar Mesch en die van Mesch coomen naer onse kerck, ..., en als wij nae de kerck van Mesch ingaen singen wij Ave Maris Stella; in de kerck singtmen eenen lofsangh van de H. Pancratius, ..."

"Den derden cruysdagh gaen wij met de processie naer Werst, en die van Warsage coomen naer onse kerck" (p. 64r en v).

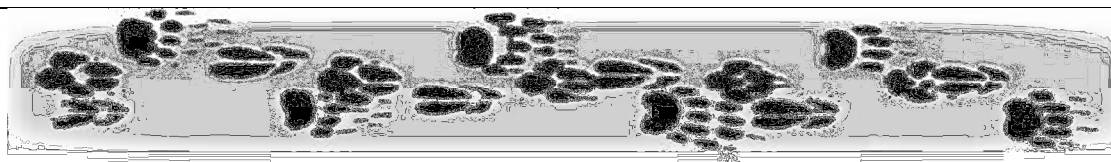
Op "Sinte Jansdag" (24 juni) was er een "cleyne bronck". In 1722 ging men "met de schutterije en met de beelden", ..., "nae Ste. Anne capelle, van daer nae de oude lindt, vandaer naar Mesch, en van mesch naar Trichter cruysken", alwaer eenen minderbroder een cleyne vermaninge dede", ... (etc.).

Nog niet verklaard is de daarna volgende zin: "Sij pleghde te worden gehouden op visitatiedag van de H. Moeder Godts op 2 juli" (p.20r en p.58r). Was dit daarvoor zo?

Daarnaast staat er op p. 20r.: "In het jaer 1722 en 1721 is sijn wij met de groote bronck geweest sonder schutterije met de beelden".

Wat betreft de grote bronk worden er heel veel zaken opgesomd:

De meegedragen beelden worden met naam genoemd, en op een gegeven

moment komen we bij de speellieden ("twee violen en een basse"), dan de "singers" (waarmee de speellieden met hun instrumenten "altijd" moesten "verssen"). Dan kwam de "geestelijckheyt", dan "den hemel". "Als de schutterrije medegaet, dan wort Ste. Lambert onsen patroon voor gedragen, en de schutterrije gaet voor de beelden". Uiteraard wist de pastoor precies hoe het gebruikelijk was en hoe men zich dit moest voorstellen. Voor ons ligt dit misschien wat minder eenvoudig.

"Daermen in Mesch in coomt singtmen de litanie van Onse L. Vrou. Te Mesch coomt ons de pastoor tegen met de vaen en twee flambiemen, en hij geeft te Mesch de benedictie, alwaer een taefelken staet soo haest coomt men in het dorp. Aldaer singtmen den hymnus van Ste. Pancratius".

Na Mesch, de Messcher hey en de Boom van Lybeeck, waarbij op een bepaald punt ook de hymnus van Ste. Gertruydis werd gezongen, kwam men aan in Mheer. Hier werd een mis gelezen "door den heer pastoor van Vouren". Vervolgens: "dan gaen de geestelijckheyt in de sacristije, alwaer wij krijgen en cout kalfs gebraet met een witte broodt, boter en bier. In de hof van het casteel wort geset eene schencke met een broodt en bier voor de sangers en de beelddragers, en voor die Ste. Lambert en de hemel dragen. Als wij nu wat ontbeten hebben, dan geeft men de benedictie en men gaet uyt, ..."

Men had nog een lange weg te gaan, naar Noorbeek en weer terug naar Voeren.

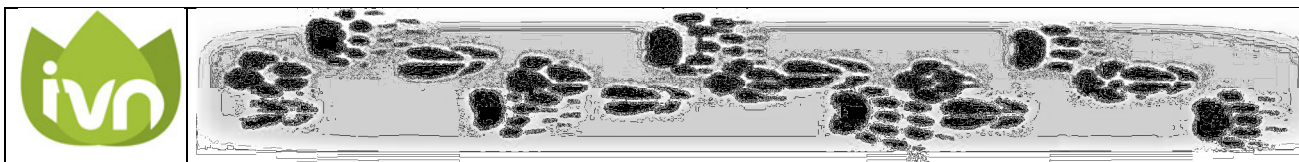
Nu hebben we overigens misschien de neiging om die oude tijd te romantiseren, ook gezien het bovenstaande. Uit het notitieboek blijkt echter, dat het leven in deze tijd zeer hard kon zijn. Naast de "meer gewone" zaken als dieverijen en slecht aflopende conflicten tussen mensen, waren er regelmatig epidemieën en natuurrampen. Zo was er in de voorzomer van 1723 (begin april tot en met eind juni) een droogte, die hongersnood voor mens en dier veroorzaakte. Ook in 1724 was er droogte van mei tot half juli. Ook plundering kwam voor (bijvoorbeeld door de "Lotharingen", "28 en 29 may 1753").

Er komen echter ook luchtiger zaken aan de orde: "In dit jaer (1723) heb ick oock gecocht ses porsseleynen bonte bloempotten te Luyck voor den hoogen altaer en sij costen drij guldens".

Of: "Van een jaer te collecteeren door de kerck, heeft den custer jaergelijckx 4 guldens voor een paar nieuwe schoenen". (65v)

De huidige processie van Sint Martensvoeren trekt vandaag (12 juni 2022) ook. Deze gaat o.a. naar Sint Pietersvoeren. In Eijsden leven er gezegdes over het weersverband van deze processie(dag) en die van Eijsden. "Es dei van Se-Mèèrte naoët ienkump, dan kump dei van Eèsjde druug ien". Andersom zou ook het geval zijn.

Het is mooi weer. Eijsden moet dit jaar dan maar afwachten wat de weergo-

den ervan vinden.

Sint Martensvoeren was trouwens in het verleden eveneens een belangrijke parochie. De kerken van Slenaken, Sint Jansrade (Saint-Jean-Sart) en Sint Pietersvoeren ressorteerden onder deze kapittelkerk. Gezien de patroonheilige van Sint Martensvoeren (Sint Maarten) zal deze kerk al vroeg in de geschiedenis zijn gesticht.

In Eckelrade is er vandaag, op 12 juni, de "Dag van de Kers". We eten er "Kieësekook", drinken een kersenbiertje en nemen Merchant-kersen mee naar huis.

In de Banholtergrubbe vliegen al heel wat Bruin zandoogjes. Dit zijn echte zomervlinders.

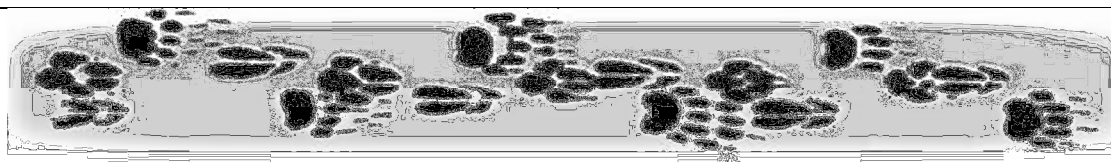
Maandag 13 juni. Ook aan de Trichterweg al een Bruin zandoogje. Deze soort komt hier nu veel voor, dankzij de natuur-ontwikkeling van de Eijsder Beemden. Een Atalanta aan de Hutweg in Mariadorp vertoont al het typische zomergedrag van deze soort. Dit is het bij warmweer rondvliegen onder de bomen in de halfschaduw.

Dinsdag 14 juni. Bijenwolf aan de Vogelzang. Deze graafwesp kan goed terecht in het zand tussen de kasseitjes. De naam zegt het al. De wesp lust wel

een bijtje. De Geelbuikvuurpadden van de Banholtergrubbe zitten met 4 stuks bij elkaar op de rand van een betonnen voortplantingsvijvertje. Daarna in de Grubbe sprinkhanen gekeken. De Chortippus-groep is er goed vertegenwoordigd. Dit is een heel algemene groep van verwante soorten. Veldsprinkhanen zijn het, met namen als Bruine sprinkhaan, Snortikker en Ratelaar. De mannetjes zijn herkenbaar aan het geluid. De vrouwtjes van deze soorten lijken sprekend op elkaar en zijn niet te onderscheiden. Dan naar de Montagne Saint-Pierre. Het Dambordje vliegt er in overvloed. Groot dikkopje en Zuringrandwants zijn ook te zien.

Waarom is de Belgische Sint Pietersberg zoveel rijker aan soorten dan de

Nederlandse berg? Omdat het er ruiger en rotsachtiger is? Heeft het te maken met het vroegere grondgebruik of met het huidige beheer (of het gedeeltelijk weglaten daarvan)? In ieder geval is het een berg met een rijk verleden. Blijkens het Franstalige informatiebord heeft er in vroeger eeuwen ook wijnbouw plaatsgevonden, gezien de naam van een helling ("Thier des Vignes"). "Thier": spreek uit als "tjaer".

In de avond bezoek aan de Bronkdinsdag van Mheer. Ook hier een zeer sfeervolle reeks van tradities. De schutterij doet aan "Päölke Howwe". Overal in het dorp staan versierde palen opgesteld, voorzien van een fles geestrijk vocht. Bielemannen (5 man sterk) op klompen hakken de palen om. Soms doet de kasteelheer, pastoor of kapitein van het Jonkheid de eerste slag. Onder gezang worden de vervolgens de "dröpkes" soldaat gemaakt. Achter de schutterij komt het Jonkheid met de harmonie. Er wordt cramignon gedanst, met de kapitein of -ook hier- een reimeisje met boeket voorop. Enkele melodieën zijn verwant aan de liedjes die in Caestert, Oost, en om het andere jaar in Mesch, worden gespeeld. Ook bij "Li Daye" in Hermalle hoort men deze melodieën.

Het Mheerder "Sjtukske Sjeenk" is sterk verwant aan "d'n Os" in Caestert en Oost (en om het andere jaar in Mesch). Ze zullen alle wel op een gemeenschappelijke bron uit het Luikerland teruggaan.

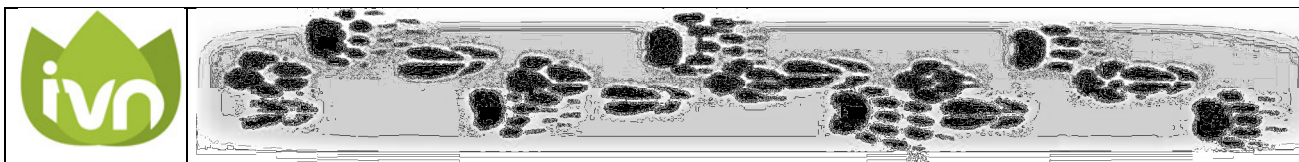
Tijdens de cramignon op de Hoesberg zien wij nog een Klein vliegend hert op de stoep. Extra leuk dus. Ook het cramignon-monument onderaan de berg wordt door ons eer aangedaan.

Woensdag 15 juni. De weersverwachtingen voor de Eijdsense Bronk worden steeds warmer. Er wordt op zaterdag ruim boven de 30°C verwacht, daarna mogelijk onweer op zondag. Zou het oude gezegde van het verband tussen SeMèerte en Eijdsen uitkomen?

Het wordt warmer en warmer. Zomers warm. In Oud-Eijdsen kun je goed je Frans en Duits oefenen. Het dorp met stadsrechten is in trek bij bezoekers uit alle windstreken. Mijn in het Frans begonnen conversatie met 3 oudere bezoekers wordt plots onderbroken door de opmerking: "g'r kint óóch plat kalle". De bezoekers zijn van Hendrik-Kapelle (Henri-Chapelle, tussen Aubel en Welkenraedt) en het Limburgs nog geheel machtig.

Donderdag 16 juni. Te warme zon eigenlijk om in te werken. Toch doen velen dit als voorbereiding op de Bronk. In gesprek met een Eijdsenaar gaat het over larven en kevers in het gras. "Bizawwe" zegt hij tegen Meikevers. Die ken ik als "Klaeëverméjs". Ik dacht dat Bizawwe alleen in Moelingen voorkwamen (als Meikeverlarven, dus engerlingen). Volgens mijn gesprekspartner werd dit woord in Eijdsen ook voor de volwassen kever gebruikt. Weer wat geleerd. Soms zijn bepaalde woorden overigens nog wel eens familie- of buurtgebonden.

In Banholt zie ik plukjes schuim in de Lavendel. Er blijkt een beestje in te zit-

ten. Na wat zoekwerk ontdek ik dat dit de Schuimcicade moet zijn. Ook wel Spuugbeestje genoemd. Hij heeft een voorkeur voor Wilgen. Dat verklaart waarom het onder de Wilgen in de Oosterbeemden ook bij mooi weer soms zachtjes lijkt te regenen.

Vrijdag 17 juni. De weersverwachting staat nog steeds op 35°C en zonkracht 8 voor Eijsden. Het lijkt wel of temperaturen van 35°C steeds frequenter optreden. Dat is ook zo. Deze dag bereikt het kwik ook al de tropische waarde van 30°C (Brabant, Zeeland). Ik onderbreek de "Broenk"-werkzaamheden even om naar de Maasinham te lopen. Een lichte plons op het water en een opstijgend vogeltje. Dat moet wel een IJsvogeltje zijn. "iezerielke" zeiden sommige ouderen aan de Maas vroeger (in één ruk uitgesproken). "ies-vuuëgelke" hoor je nu meestal. De bekende dorpsbewoner en Maasman Frans deed met een beweging van de hand (met de palm horizontaal naar beneden) en een mondgeluid na hoe het vogeltje in het water dook. "En dan haw-en-em" zei hij erbij. om aan te geven dat er zo door de vogel een visje werd gevangen. Omdat het vogeltje nog even op een tak ging zitten kon ik hem goed zien. Onmiskenbaar IJsvogel.

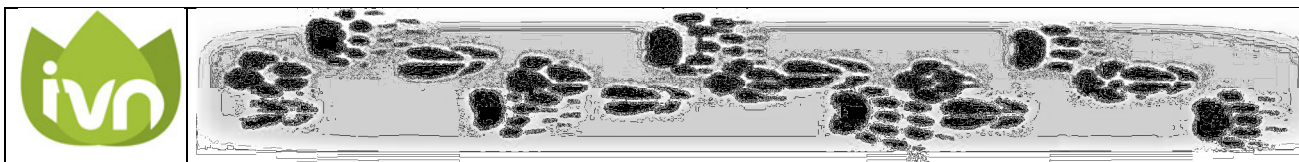
Zaterdag 18 juni. Heet met 33 à 34°C. De processiebogen worden opgezet op de Vogelzang. Het is druk tijdens het "iensjeute" van de "Broenk" op de Vroenhof om 18.00u.

Bronkzondag 19 juni. Réveille met de trömkes. De kruisjes met de vaantjes worden opgezet. Op de Vogelzang staan deze in een aarden bloempot met bloemen. Waar zie je zoiets nog? Blauw, wit en rood zijn de bloemen. Het weer is omgeslagen. Tijdens de processie beginnen er regendruppels te vallen. De nodige paraplu's gaan omhoog op de Vroenhof. Zou het gezegde over Sint Martensvoeren dan toch uitkomen? Aangezien de processie verder droog verloopt komt het gelukkig deze keer niet uit.

Bronkmaandag 20 juni. Om circa 8.00u regent het stevig. De dag verloopt daarna met mooi weer, zodat de cramignons op het kasteel in Caestert en bij de kerk van Breust droog verlopen.

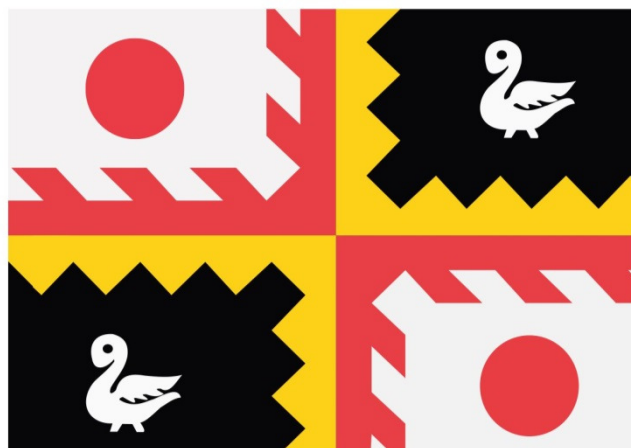
Bronkdinsdag 21 juni. Bronkdinsdag in Eijsden. De Bronk is extra feestelijk en druk. Dat zal ermee samenhangen dat de coronamaatregelen nu niet meer gelden. De cramignon trekt ouderwets veel deelnemers, in alle leeftijden. Kerkstraat, Diepstraat, Bat en Vroenhof zijn beurtelings gevuld met muzikanten, dansers en publiek. Dat is nog eens "réjje"! Vooral de grote cramignon 's avonds op de Vroenhof doet sommigen een traantje wegpinken. Mijn tante van 90 jaar herinnert zich nog goed hoe in haar jonge jeugd de late avond-cramignon op de Vroenhof langdurig "-aan één stuk door-" werd gedanst, als afsluiting van de Bronk.

Woensdag 22 juni. Het bonte palet aan Bronkvlaggen kan worden opgeruimd. Enige uitleg aan bezoekers is soms gewenst. In Eijsden zien we veelal de Nederlandse vlag, vaak met het chique donkerblauw erin en de vlag van Ne-

derlands Limburg met de leeuw.

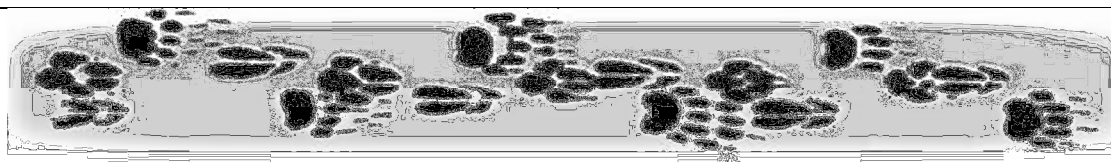
Ook zien we de Eijsdense vlag met het Bourgondische kruis. In 1984 kwam het gele wapenschildje met de 3 rode bollen van Gronsveld erbij, na de herindeling met Gronsveld. Daarvoor (vanaf 1966) waren deze bollen niet aanwezig. Deze rode bollen ("koeken" of "ballen" van "keel", in de heraldiek) stammen oorspronkelijk uit het wapen van Gronsveld van rond 1400. Het Bourgondische kruis heeft verband met de Spaanse Nederlanden en komt voor in het schepenzegel van Eijsden in 1571. De kleuren geel en rood komen voor in het oude gemeentewapen en de kleurenbanden hebben zo ook nog een relatie met de huidige Spaanse vlag. Na de herindeling met Margraten is er een nieuwe gemeentevlag ontworpen, met witte merletten (gestileerde vogels) en de kleur zwart. De dorpsvlag van Eijsden (sinds 1984) wordt echter het meeste gezien. Ook de pauselijke vlag (geel met wit) is soms te zien. Deze kleurt eveneens fraai bij het geheel. Het valt op, dat ieder dorp in onze regio (Zuidwest Zuid-Limburg) zijn eigen manier van vlaggen heeft. In Mheer zie je veel eigen vlaggen, in Banholt veel (blauwe)jonkheidsvlaggen. In Gronsveld overheerst het rood-wit-blauw (dit zijn ook de kleuren van de schutterij).

Een zomerse fietstocht langs de Kloppenbergweg levert 3 Zwartsprietdikkopjes op, foeragerend op het gele Gewoon Jacobskruiskruid. Onder het bruggetje in de Ooster Beemden zwemmen kleine visjes. "Klég Eijbelkes" zeiden we vroeger. "Eijbelkes" zijn Alvertjes. De soort is vaak moeilijk te bepalen bij jonge visjes. Gezien de huidige (lage) Alverstand zullen het wel andere soorten zijn. Fietsen naar het Tiende Vrij wordt beloond met 5 Koevinkjes (een fraai donker gekleurd zandoogje met "gouden" oogjes op de vleugels). Aan de Pisartlaan sterk geurende Liguster met vele insecten erop. Aan de Hutweg groeit het paarse Groot kaasjeskruid. Op het dijkje bij de Trichterweg Zwartsprietdikkopjes, Staartblauwtje op gele Gewone rolklaver en bloeiend roze Muskuskaasjeskruid.

In de avond in Oost druk bezochte lezing van Joep Orbons over archeologisch grondonderzoek naar de Hof van Maarland.

We leren dat het centrum van Maarland in de Middeleeuwen gelegen moet hebben aan de Zuidkant van de Hoogstraat, waar ook de kapel van Sint Remigius lag, mogelijk de Laathof van Maarland en nog een andere grote boerderij. Interessant hierbij is ook de "Kerkeweg", een vroeger langere veldweg die pal Oost-West naar (of van) de vroegere kapel lijkt te lopen. Op een over-

zichtskaart van Eijsden (Cartografie Europlanning, Peer) vinden we ook de "Kerkstraat", die in het verlengde van de Kerkeweg, door het veld, ongeveer in de richting van Hakkeknoep ging. Wie weet kan iemand daar nog eens wat meer licht op laten schijnen. Was de Kerkeweg in Maarland een verbindingsweg, voor wie en van waar naar waar? Was er misschien een relatie met Breust op de Berg? Of hangt de naam samen met kerkelijke eigendommen in de buurt? Er zijn in deze hoek meer van die namen zoals: "Oude Kerkstraat" en "Processieweg" (ongeveer in de verlengde van de Maarlanderweg).

Na thuiskomst van de lezing zien we nog een Steenmarter op het tuinterras in Banholt, terwijl we daar rustig zitten in de avond.

Donderdag 23 juni. In de ochtend een bezoek aan de Piepert bij Eijs. Vele vlinders en waterjuffers. De bijzondere soorten die ik zoek vind ik helaas niet (Braampareldmoervlinder en Grote weerschijnvlinder).

Het wordt een tropische dag in een heel groot deel van Nederland, tot in Groningen aan toe. Op de radio het bericht dat het kersenseizoen is begonnen. In Eijsden zitten we er al midden in. Eijsden is altijd vroeg wat dat betreft. Bij het ENCI-meertje staat een enorme vlinderstruik. Deze trekt tientallen Dagpauwogen, 1 Distelvlinder en enkele Bruin zandoogjes. Ook een sierlijke en fel oranje Braampareldmoervlinder is er te zien (hoera).

In de vroege avond veel onweersgerommel boven Gulpen en een korte hevige slagregen in Banholt. De Steenmarter laat zich weer van dichtbij zien. Ook in de nacht regent het.

Vrijdag 24 juni. Warm. Af en toe valt er een bui. De afgelopen 2 dagen zijn goed voor enkele tientallen mm neerslag.

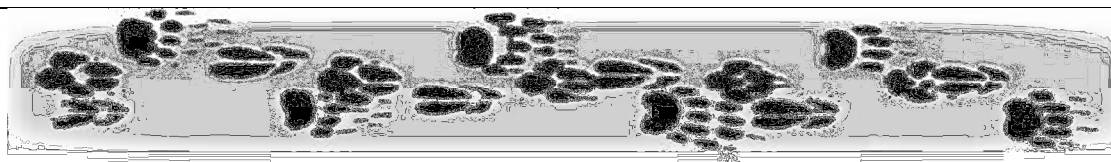
Tijd voor wat administratie. Het aparte "kevertje", dat ik dinsdag fotografeerde (lijkend op een lieveheersbeestje) blijkt de larve/nimf van de Zuidelijke groene schildwants te zijn. Weer een nieuwe soort erbij in de tuin! Gele nachtvlinder op de deur: de Paardenbloemspanner.

Zaterdag 25 juni. Geelsprietdikkopjes, Bruin zandoogjes en Koevinkjes in de Banholtergrubbe. Benauwde dag, wel goed weer voor de Kunstroute in de tuinen van Oud-Eijsden.

Naar Mesch voor het "iensjeute van de Broenk". De "kaoëmere" knallen in de (Grote) Breul. Nog een stukje heemkunde: wat betekent "Breul"? Op diverse plaatsen in Limburg komt deze naam voor. Hij kan uiteindelijk zijn afgeleid van een Keltisch woord ("brogilos"), dat "omheind stuk grond (bos)" betekent. Hierover is al veel geschreven. Ook andere verklaringen komen voor. Het is in ieder geval al een heel oud woord. Ook in een Latijnse tekst van Karel de Grote (rond 800) komt het voor: "onze bossen die het volk brogilos noemt".

Zondag 26 juni. Eerst zien we Bramensprinkhanen in de Herkenradergrub.

Zie verder op pagina: 19

AGENDA 2022

Het "Wandelschema" & "Korte Tour"

--	--	--

Het programma is samengesteld door José Goessens, Marianne Theunissen, Betsie van der Put. Vertrek Cultureel Centrum 11.00 uur via carpoolsysteem. Bij elke weersomstandigheid.

Bijdrage onkosten chauffeur € 2,50 per persoon, ongeacht de afstand. Deelname aan deze wandelingen geschiedt op eigen risico. Wandelingen zijn geschikt voor een ieder die goed ter been is. Wij gaan er vanuit dat iedere chauffeur een eigen inzittende verzekering heeft.

Programmaoverzicht 2022 Vogelwerkgroep excursies & bijeenkomsten

Datum	Tijd	Activiteit	Vertrekpunt/locatie/contact

* Exacte datum en tijd te bepalen door teller(s)

Wil je deelnemen aan een excursie (behalve die naar de Eijsder Beemden), meld je dan s.v.p. aan bij Ed Bayens (ed_bayens@yahoo.co.uk; tel. 4091024).

Telefoonnummers:

Ed	409 10 24	Philippe	457 23 70	Frans	409 12 83
Lydia	361 58 05	Thérèse	408 54 10		

Aan de activiteiten van de vogelwerkgroep kan in principe elke IVN'er deelnemen. Hebt u belangstelling om vogelaar te worden? Bel!

Ed Bayens

Werkgroep Flora werkgroep (voorheen: Bloeiende Bermen)

In principe gaan we iedere laatste vrijdag in de maand op pad om planten en bomen te bekijken. We vertrekken steeds om 13.30 uur (tot 16.00 uur) vanaf verschillende locaties. Het programma bespreken we in januari. Inlichtingen: Annemie Speckens, 043-4092623, annspeckens@kpnplanet.nl of Anne van Santen, 043-4094672, asvansanten@home.nl
Dus als je mee wilt lopen dan mail even.

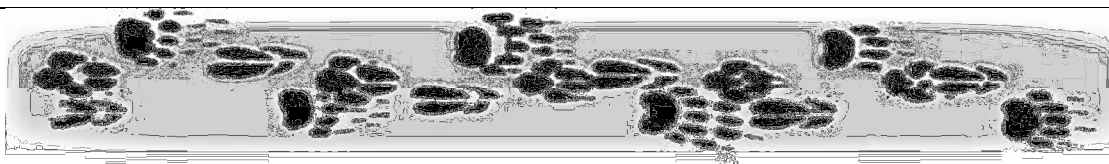
TdJ

Cursussen 2022

Datum	locatie	Onderwerp

Onderwerp, spreker en plaats wordt bekend gemaakt via de plaatselijke pers en op de site van ons IVN. Hebben wij uw mail adres dan ook per mail.

De zaal is open vanaf 19.30 uur en wij beginnen stipt om 20.00 uur. Inclusief pauze tot 22.15 uur. Voor leden gratis, niet-leden betalen € 3,-.

BIJZONDERE WAARNEMINGEN *vervolg van pagina: 17*

Daarna Duboislezing van dr. Marco Langbroek over de inslag van een hemellichaam (komeet of planetoïde) van circa 1km in Zuidoost-Azië, zo'n 800.000 jaar geleden. Omdat er daar toen al Homo Erectus-mensen waren, zullen deze ter plaatse over een flink gebied zijn uitgestorven. In tegenstelling echter tot bijvoorbeeld het wereldwijd uitsterven van de grote dinosauriërs (veel langer geleden), kon het gebied weer herbevolkt worden (met Homo Erectus uit andere gebieden). Als gevolg van een lager liggende zeespiegel destijds, kon dit te voet gebeuren. Het weer en het klimaat zullen wereldwijd zeker een tijd zijn beïnvloed door deze grote inslag.

Dichter bij huis, kan de processie van Mesch niet gewoon doorgaan, want ze krijgt met forse regen te maken. Ze gaat gedeeltelijk in een aangepaste vorm door.

In de avond is er de goede Bronksfeer en klinkt de zo bekende cramignon ("Ao, sjoen Nitteke").

Dinsdag 28 juni. Keizersmantels aan de Dorreweg. De zwarte kevers in de "Daor" zijn "Gewone zwartschild"-kevers. In Mesch wordt (voor zover bekend) voor de eerste keer in de historie een Kleine Bronk (voor de jonge jeugd) gehouden. Goed verzorgd, met alle ingrediënten van de "Grote" Bronk erbij.

Woensdag 29 juni. Zeer warm, circa 28°C. In de Kapittelherenstraat een luidruchtige Scholekster met jong. Een interessante ontwikkeling, die broedende Scholeksters op platte daken in de bebouwde kom van Breust, de Zoerbeemden en rond het Veldje.

Donderdag 30 juni. Zomerse dag. Nachtvlied op de deur in Banholt. De Zwartbandspanner. In de Grubbe Kleine parelmoervlinder en Landkaartje op de lila Akkerdistels. Bij het geologische monument Moerslag een Ree. Nestelende Huiszwaluwen in Laag-Caestert.

Zaterdag 2 juli. Opening Mountainbikepark aan de Pisartlaan. Indien men de natuur daar een beetje haar gang laat gaan, dan kunnen de wilde planten en

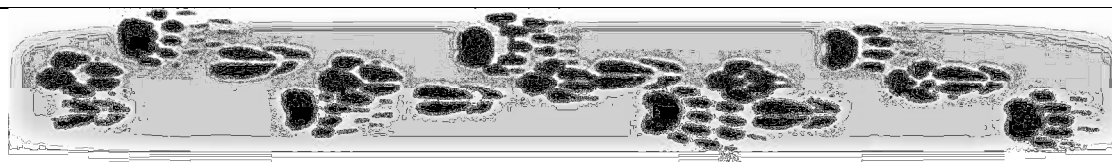
dieren, waaronder insecten, hiervan profiteren. Om te beginnen zie ik er een nectar drinkend Groot dikkopje in de berm.

Zondag 3 juli. Processie in Oost en Maarland en in Sint Geertruid.

De Bronk in "Oesj" heeft de naam vaak zeer warm te kunnen zijn. Er leven nog verhalen, dat de brandweer ooit voor de processie uit de straten ging

*Kleine Parelmoervlinder
©Jacques Piters*

natspuiten, tegen de hitte.

Koningmeisteken in Gronsveld (afsluiting Grote Bronk). Het gebeuren in Gronsveld gaat vergezeld van veel pracht en praal en trekt een massa mensen. Schutterij, Harmonie en de Koninginnewagen met paarden vormen een indrukwekkende stoet.

Maandag 4 juli. Zomerse dag. Een rondje waarnemen op beide Maasoevers levert o.a. op: Kleine kaardebollen, een Bloedrode heidelibel, een vrouwtje Oranje luzernevlinder (lichtgekleurde vorm, de Forma Hélice), een mannetje Gele luzernevlinder en 2 Landkaartjes.

Verder nog een gele nachtvlinder, de Gestreepte goudspanner.

Dinsdag 5 juli. Hermelijn met prooi in de bek loopt in berm Trichterweg.

Woensdag 6 juli. Nu 2 Hermelijnen samen langs de Trichterweg. Bij de Spits een Vuurlibel. Vaak zijn waterjuffers of libellen blauw van kleur. Er zijn echter ook volledig rood gekleurde. Dit seizoen zag ik bij de rode al (in oplopende grootte): Vuurjuffer, Bloedrode heidelibel en Vuurlibel.

Donderdag 7 juli. Na een nacht met wat regen een minder zomerse dag. Er wordt echter heet weer verwacht. Een hittegolf misschien zelfs wel.

Vrijdag 8 juli. Een kort bezoekje aan de Sint Pietersberg levert de volgende bijzonderheden op: een Koninginnenpage, een Braamparemoervlinder, enkele Bruin dikkopjes en vele Boswitjes. Vooral de Wilde marjolein heeft een grote aantrekkingskracht op de insecten. Icarusblauwtje zoekt de tuin op vanwege de nectarplanten (Lavendel).

Zaterdag 9 juli. Broeierig weer. Dambordje op de ENCI-weide.

d'Zondag 10 juli. Aan het Veldje trekken kort na elkaar 3 "Kleng Brönkskes". Dat komt omdat het plein aan 3 buurten grenst. Caestert (Station), Breust en Eijsden. De stoeten van kinderen met trommels en vlaggen en daar achter veel ouders vormen een vrolijk geheel. De Stationsbuurt vormt met de Kleine Bronk nog een aparte buurt binnen Caestert. De Bronkjes van Hoog- en

Laag- Caestert zijn inmiddels samen-gevoegd.

Maandag 11 juli. Klein vliegend hert aan de Vogelzang.

Dinsdag 12 juli. Twee knalgele mannetjes Citroenvlinder op een rood-paarse Buddleja ("Royal Red") aan de Kennedylaan.

Bij het Withuis richting Mesch staat een net bordje "Sneeuwappelen te koop". "Haa", denk ik, "Sjnieppelkes". Zijn ze er nu al? Ooit zei Oma in Amsterdam, "zijn dat Yellows?". Dat kon ik me amper voorstel-

*Sneeuwappels
©Jacques Piters*

len. Sjnje-eppelkes moesten toch wel ergens uit de hoek van Eijsden komen. Niets was minder waar. Oma had gelijk. De "Oogstappel", oftewel "Yellow Transparent", "White Transparant", "Transparante Blanche", "Weisser Klarapfel" of "Blanke Madeleine" komt uit Letland (Riga) en werd na 1852 vanuit Frankrijk over de rest van Europa verspreid.

Woensdag 13 juli. Warm en winderig aan de Maas bij Eijsden. Tussen de lichtblauw gekleurde mannetjes Icarusblauwtjes vliegt een zeer donkerblauw mannetje Klaverblauwtje en hij gaat zitten voor een foto.

Donderdag 14 juli. In de Eijsder Beemden bij de berceau vliegen Landkaartjes. Bij poel nummer 5 staan Schietwilgen. Even ter determinering.

Vrijdag 15 juli. Kordia-kersen vandaag. Dik en zoet, zoals de huidige wens van veel consumenten en producenten het zou verlangen.

Geen echte zomerse dag van boven de 25°C. De wind zit in de Noordhoek en is verkoelend. Onvoorstelbaar dat er al geruime tijd temperaturen van rond de 40°C worden verwacht op komende dinsdag. Vooral de Amerikanen verwachtten deze mogelijkheid al zeer vroeg.

Zaterdag 16 juli. Inventarisatie dagvlinders met een groepje belangstellenden op de Waardhoff. Meest bijzonder: Barry vindt een Klaverblauwtje.

Zondag 17 juli. Met een temperatuur van 27 à 28°C begint de hittegolf, of indien deze korter duurt dan 5 dagen: de "hittepiek" (term gevonden bij het Belgische KMI). Verrassend: ik zie op 3 plaatsen in Banholt Kleine parelmoervlinders. Allemaal nectar zuigend op Spoorbloem, Buddleja en Akkerdistel. Ook zie ik er een Klaverblauwtje in een soms watervoerend dal.

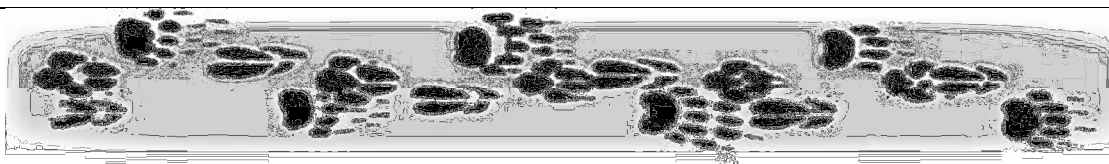
Maandag 18 juli. De torenhaan van Eijsden stond in de ochtend nog in de Oosthoek. Rond 10u draait deze zijn kop naar Zuid en is er een licht briesje uit die richting voelbaar langs de Maas. Het wordt erg heet (34.3°C op Vliegveld Beek). Vele mensen hebben al last van de "hitz" (warmte). Een Koninginnenpage fladdert door de Beemden.

Dinsdag 19 juli. De verwachtingen gaan naar 39 à 40°C. Sommigen kunnen dit amper geloven. Stond het hitterecord voor Nederland niet 75 jaar lang op 38.6°C? (Warnsveld, 23 augustus 1944).

De eerste dag van de Vierdaagse wordt geschrapt, men kan het risico niet lopen met zoveel mensen op pad te gaan. Er staat in Eijsden een stevig windje uit Zuidelijke richtingen.

Inderdaad wordt de waarde van Warnsveld, net zoals in juli 2019 tijdens 3 dagen op rij, bij meerdere KNMI-stations overschreden (o.a. Beek 39.5°C en Westdorpe 39.1°C). De lucht is zeer droog, maar het is te warm om normaal te functioneren. Sommige horecaterrassen worden zelfs gesloten. Automobilisten spreken van 41°C, al rijdende door het Maasdal, net zoals op 25 juli 2019. In Londen Heathrow wordt 40.2°C opgetekend. Voor de eerste maal een waarde boven de 40°C in Engeland.

Woensdag 20 juli. Mannetje Keizermantel op witte Buddleja bij Johan. Vrouw-

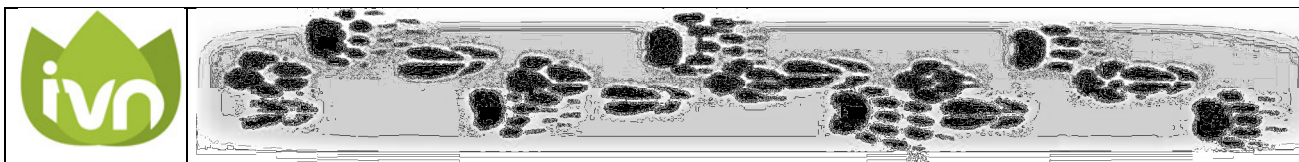
tje Keizersmantel in de tuin in Banholt, foeragerend op diverse bloemen. De lila Buddleja is daarbij favoriet.

Ook een bijzondere rood-met-zwarte wants: de Kaneelglasvleugelwants. Geen Vuurwants, die je zoveel ziet. Hij lijkt er wel wat op.

Vrijdag 22 juli. Op de fiets naar aanbieder groenten uit eigen kweek, aan de rand van de bebouwde kom. Een licht gekleurde vlinder in de zon trekt mijn aandacht. Een Boswitje? Dat is niet logisch op deze plek. De vlinder gaat op het wegdek zitten. Een heel groot Icarusblauwtje? Nee, dat is het ook niet. De grote zwarte stippen op de dichtgeklapte voorvleugels vallen op. Een onbekende soort! Een Tijmblauwtje heeft die stippen ook, herinner ik me van foto's. Maar die soort is uitgestorven in Nederland en ook niet (recent) als dwaalgast bekend. Als de vlinder de vleugels openklapt zie ik wat het is: een mannetje Bleek blauwtje! Ook heel bijzonder. Ik ga verder met mijn fietstocht en besluit de waarneming pas later te gaan melden.

Later op de dag wordt eveneens een mannetje van deze soort gemeld bij Heerlen. Dit trekt in enkele dagen heel veel vlinderaars, die deze soort een keer willen spotten binnen de landsgrens. Die kans komt maar zeer zelden voor.

Nog een bijzonderheid: De heer Richelle ontdekt bij het Grindgat ("t Loeëk") een Purperreiger. Een grote reiger, die voornamelijk in de zomer te zien is in Nederland. In de winter trekken de Purperreigers naar Afrika.

Zondag 24 juli. Zuidenwind, 31 à 32°C. Als er meer Bleek blauwtjes met de hittepiek van enkele dagen geleden zijn meegekomen uit (bijvoorbeeld) het rotsgebied bij Luik (Flémalle), of uit de Eifel, dan is het leuk om er bij Eijsden naar te gaan zoeken. Waar staan de favoriete nectarplanten op een Zuidhelling? Op de Waardhoff staat veel Wilde Marjolein te bloeien, daar wemelt het altijd van de insecten. Inderdaad vind ik daar rond het middaguur schitterende vlinders, zoals de Kleine parelmoervlinder en de Oranje luzernevlinder (op een paarse Anjer). En...: een gaaf mannetje Bleek blauwtje! Dat is echt een topwaarneming, zo op deze manier.

Met Johan daarna een Koninginnenpage gezien op de vlinderstruik.

Nòg een zeer zeldzame soort die hier later op deze dag door een kenner wordt gevonden is de Zwavelgele peulkokermot, althans een koker hiervan, op Bont kroonkruid. De rups leeft in een kokertje en eet van daaruit van de waardplant. Dat is echt voer voor specialisten, zo'n microvlinder vinden.

In Banholt foerageert een bont gekleurde Knoopkruidschildwants op de Lavendel.

Maandag 25 juli. Kersen kopen bij de boer, zolang het seizoen duurt. De Regina's zijn nu zeer smakelijk.

Woensdag 27 juli. Ivo ziet Stadsmaskerbijen bij Panheel, vrouwtjes en mannetjes. Het levert een nieuwsbericht op. De waarneming zal samenhangen met goed bermbeheer en ook met het opwarmende klimaat.

Donderdag 28 juli. Stevige Noordoostenwind, warm. Een bezoekje aan de Waardhoff levert zowaar een Hooibeestje op. Gaat deze soort zich vestigen op het schrale gedeelte met het Gewoon struisgras, of is het een afgedwaald exemplaar?

In Bemelen een Gewone pad, aangetast door de Groene paddenvlieg. De vlieg legt eitjes op de pad, de kleine maden eten van het binnenste van de nog levende pad. Dat is ook de natuur, zeggen we dan.

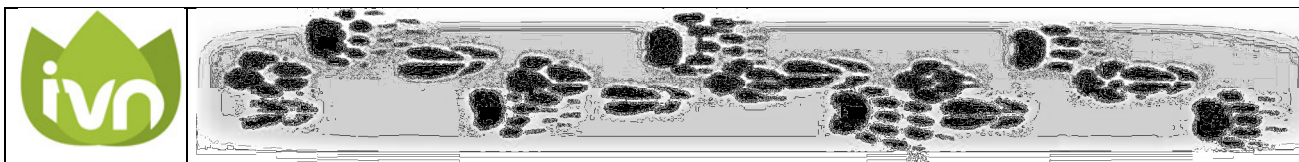
Vrijdag 29 juli. Ree op de Waardhoff.

Zaterdag 30 juli. Decoratieve roze bloemen tussen de kasseien in Eijsden: Harig wilgenroosjes. Een wandeling op de Waardhoff levert Staartblauwtjes en Klaverblauwtjes op. De eerste soort is een nieuwkomer in Nederland, de tweede soort komt nu terug in het Mergelland en is vaak te vinden in natuurlijke situaties op Rode klaver.

Maandag 1 augustus. Putter strijkt neer op de Kapelkesstraat.

Dinsdag 2 augustus. Bij Slenaken vliegt de Grauwe klauwier, een echte zomergast, die zijn prooien op doorns spietst, als etensvoorraadje. Een Blauwvleugelsprinkhaan is er ook te zien.

Het is alweer (bijna) tropisch warm, tegen de 30°C. Op de Waardhoff vliegen

de Oranje en de Gele luzernevlinder tegelijk. Dat is altijd een leuke gewaarwording.

Op het steile pad, dat de bocht in de Heiweg bij de Waardhoff afsnijdt, vliegen Bont zandoogjes. Heeft dit pad een naam, heb ik me vaker afgevraagd. Op de kaart van de historische processieroute van Voeren staat in ieder geval: "Oude heiweg-pad".

Woensdag 3 augustus. Voluit tropische dag (rond 33°C.). Spaanse vlag op de Steenbergsweg. Het Boerenwormkruid staat er schitterend bij in de zon op de Alpenwei van de Waardhoff. "Kroedwis", is de Eijdsense naam. In de Etalage staat een verklarend stukje over de "Kroedwösj"-wijding op 15 augustus in Wittem

Verderop in dit zomerverslag zal ik hierop terugkomen (15 aug).

Woensdag 3 augustus. De overheid stelt het "Verdeelplan" voor water in werking vanwege de droogte op landelijk niveau. Het oppervlaktewater wordt in bepaalde streken vastgehouden, dan wel naar bepaalde plekken toegeleid. Er is hierbij een bepaalde rangorde in belangrijkheid van toepassing. In ieder geval is in Eijdsen al langer een droogtestress bij bomen te zien. Sommige bomen verliezen al gele bladeren, terwijl het nog geen herfst is.

Donderdag 4 augustus. In Banholt krijg ik verse pruimenvlaai, zoals vroeger gebakken werd in het "bakkes" (bakhoes).

De takkenbossen waarmee de oven werd opgestookt werden elders in Limburg "sja(a)nse" genoemd. In Eijdsen en de Voerstreek sprak men echter van "fagke".

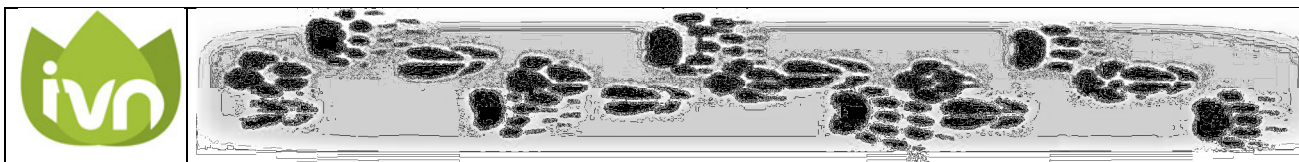
Vrijdag 5 augustus. Jeannine Piters vindt een veer van de Steenuil in Laag-Caestert. Het heeft wat geregend. In Eijdsen circa 13 mm, in Banholt zo'n 7mm. De temperatuur bereikt niet meer de zomerse waarde van 25°C. Er wordt voor de komende week echter wel een hittegolf verwacht in Limburg.

Zaterdag 6 augustus. Het lukt me eindelijk om een hele grote libel ("sjier") te fotograferen in de Beemden bij de Oude Kom. Een "hélicoptère", zeg maar. "Grote Keizerlibel", zegt Obsidentify. Dat is leuk voor op het waarnemingslijstje. De vuurrode Vuurlibel doet het trouwens ook zeer goed in de Beemden.

Zondag 7 augustus. Kermis op Terlinden. Een kleine plaats, die gedeeltelijk bij Noorbeek behoorde en gedeeltelijk bij Reijmerstok. Bij de grote Mariakapel is er een openluchtmis. De harmonie van Noorbeek en de fanfare van Reijmerstok vormen samen een flinke muziekgroep. Het zangkoor van Noorbeek doet de zang en het jonkheid Sint Brigida van Noorbeek schiet de kamers. Terlinden heeft zelf ook een eigen jonkheid, bestaande uit de jonkmannen en jonge dochters, getooid met een rood-met-witte cocarde. De feesttent is een begrip in het Heuvelland. Tijdens de wandeling terug zien we de Steenhommel op Rode klaver en gele Vlasbekjes.

De dag verloopt zomers, de hittegolf in Limburg neemt een aanvang.

Maandag 8 augustus. Een Hermelijn steekt de Trichterweg over. De kans om

deze soort hier te zien is vrij groot.

Dinsdag 9 augustus. Een fietstocht naar het Grindgat levert een Purperreiger op. Met hulp van een dame met grote kijker/camera die hem al gespot had. De Purperreiger is een zomergast, die tegenwoordig ook wel broedt in Nederland. Wat betreft de juffers zie ik een Houtpantserjuffer, een stevige groene waterjuffer.

Het lijkt erop, dat de Gierzwaluwen alweer vertrokken zijn uit de straat in Banholt, op terugtocht naar Afrika.

Johan Stoffer stelt een lijst op met dagvlinders die er de laatste jaren op de Waardhoff zijn gezien. Er staan al 35 soorten op. Een respectabel aantal!

Woensdag 10 augustus. Tropische dag. Op de fiets naar het Withuis, Mesch en Voeren. Onderweg passeer ik diverse hardstenen gemeentepaaltjes van de fusiegemeente. Fraai om te zien. Ook Rapunzelklokjes zijn er te vinden. In Voeren in het snelstromende heldere Voerwater diverse vissoorten, tijdens een rustmoment bij de wandelaars-trappen. Moeilijk te determineren vanaf de kant. Volgens bevriende vissers kunnen er jonge Beekforellen bij zijn ("Truute" in de streekdialecten van de Voerstreek, inclusief Eijsden). Die inheemse vissen worden daar regelmatig uitgezet. "Gaeëf miech mer e Forelke, 'n Truut is 'nne sjmaoëkelijke vis".

De lucht is kurkdroog, de wind Noordoost. Toch is het opletten met dit weer. Het hitteprotocol geldt in Zuidoost-Nederland. Vroeger leerde je op de lagere school: let op met de zon, zorg dat je geen "zonnesteek" krijgt ("nne zonnestieëk"). Dat kon verkeerd aflopen. Uit historische geschriften weten we dat boeren in het veld vroeger wel bevangen konden worden door de hitte en soms het niet overleefden.

Vlinders zoeken de tuinplanten in de Banholtse tuin op. Is daar nu meer nectar dan in de droge natuur? De Witte munt krijgt bezoek van de Kleine vuurvlinder en een vrouwtje Staartblauwtje.

Donderdag 11 augustus. Berichten uit Duitsland over "Hungersteine" in de droogvallende rivieren. Dit zijn stenen met een tekst en vaak een jaartal erop, die waarschuwen voor komende hongersnoden door de droogte. De schippers konden aan deze stenen zien dat hun scheepvaart onmogelijk werd en de bevolking moest er rekening mee houden, dat naast het stilvallen van de bevoorrading, de oogsten konden mislukken. Als het water zeer laag staat ("Niedrigwasser"), dan worden de stenen zichtbaar. Hun historie zou teruggaan tot de 15e eeuw (1417). Vooral in de Elbe zijn er veel aangebracht. Het tegenovergestelde dus, van hoogwatermarkeringen, zoals vorige zomer actueel was. Of sommige laagwater-jaartallen op de stenen "met terugwerken de kracht" zijn aangebracht is niet altijd te zeggen.

Vrijdag 12 augustus. Voluit tropische dag. In delen van Nederland is de hittegolf al bereikt. De Berwijn in Moelingen ligt er schitterend bij. Ik loop het zeer ondiepe water in en zie er 5 Bermpjes. Daar krijg je goede zin van. Het be-

treffende visje kwam vroeger (zo tot eind jaren '60) massaal voor in de Maas bij Eijsden. Bij "d'n Diekke Sjtèèn", zo tussen Diepstraat en Kasteel, werden ze bij de tientallen gevangen door de Maasjeugd. "Barbele" werden ze destijds wel genoemd, omdat er werd gedacht dat het jonge Barbelen waren ("Berbe"). Dat waren het echter niet. Het waren geen "Berkjes". De ouderen op de Bat zeiden wel eens tegen je: "en, jong, Sjtèènrutskes vange"? als je met een emmer ("top"), laarzen ("sjtievele") en schepnet ("nitsje") naar de Maas trok. Ik liet de foto's van de Bermpjes zien aan een oudere Eijdsense visser (1939). "Ah, Sjtèènrutskes, haet 't dei nog?", zegt hij.

De Maasbodem lijkt minder geschikt geworden voor deze soort door eerst de massale opkomst van de Amerikaanse rivierkreeft en nu van de Zwartbekgrondel en Marmergrondel uit de Donau. Ook wordt er nu teveel slib afgezet. RAVON zegt hierover dat het Bermpje sinds 2015 sterk is afgenomen in de Grensmaas door de opkomst van de Zwartbekgrondel. Het Bermpje gedijde in de jaren '60 nog goed in de Maas vanwege de kiezelbodem en het stromende water. Nu dus gelukkig nog in de Berwijn. Het Bermpje werd eerst ingedeeld bij de Modderkruipers, maar nu is dit bij de "Steenkruipers". Sommige soorten van deze groep kunnen zich met hun speciale vinnen vasthouden aan de stenen in snel stromend water.

Zaterdag 13 augustus. Het KNMI registreert een hittegolf in De Bilt.

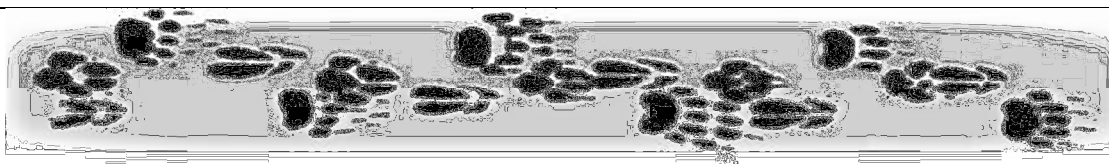
In de avond een middelgrote nachtvlinder in de tuin: de Volgeling.

De nachtvlinderaars in Mesch zien een zeldzame "Limburgse fluweelpalpmot". Foto maken lukte echter niet.

Zondag 14 augustus. In veel kerken wordt alvast de "Kroedwösj" gewijd. In Banholt hoor ik de geworpen druppels wijwater op de kruidenbosjes vallen. Volgens enkele dames en een heer uit Eijsden, geboren tussen begin en eind jaren '30, behoefden ze in hun kindertijd alleen bossen Boerenwormkruid te gaan zoeken ("Kroedwis"). De in de kerk gewijde takjes werden opgehangen op zolder of in de schuur en verbrand in de kachel bij onweer. Mijn vader vertelde dit op dezelfde manier. In het Belgische Maasland zou het op meer plaatsen zo zijn geweest, dat een bos van alleen Boerenwormkruid voldoende was.

Het wordt meer dan 33°C. Te warm voor veel mensen. Een vers mannetje Argusvlinder bezoekt de Spoorbloemen in de tuin in Banholt. De afvoer van de Maas bedraagt bij Smeermaas ongeveer 23m³. Daar ligt de Maas zo op het oog bijna droog. In Eijsden heeft de Maas nog water, door de werking van de stuw bij Borgharen (en het kortere stuwpand naar Lixhe?). In 1976 lag de Maas ook bij Eijsden tot halverwege droog en kon je over de kiezels naar het midden toe lopen. Op de hierboven genoemde kaart van Europlanning zijn er overigens 2 eilanden in de Maas bij Eijsden te zien. Deze zijn weggespoeld tijdens het hoogwater van ruim een jaar geleden.

Maandag 15 augustus. Maria Hemelvaart. Dag van de "Kroedwösj". In de

Diksjenaer van het Mestreechs (Endepols, 1985) lezen we: "op 15 augustus weurd de kroedwès gewijjd en bij ónweer verbrant me het um de bliksemin-slaag te veurkomme". Niet iedere bundel veldkruiden is echter een kroedwösj, in de zin van een gewijde bos. De Diksjenaer van het Mestreechs zegt hierover op p. 214 (bij "kruid"/"kroed"): "nne wès kruije is geine kroedwès". De Bronkboeketten (aan de vlaggenstok) bij ons zijn aldus niet te beschouwen als hetzelfde als de kroedwösj van Maria Hemelvaart.

Het woord wis, wès of wösj betekent "twerp" of "bundel". In mijn optiek zal dit wel afkomstig zijn van de stam van het woord "wassen", groeien dus ("wase"). Een wis of wösj heeft (bij ons) altijd betrekking op iets dat gegroeid is, planten, of zelfs haren ("nne wösj haore", Maastrichts). In het notitieboek van pastoor AH d'Affnay van Voeren (p. 58v en p.70r) vinden we: "Op den avont van Onse Lieve Vrou Hemelvaert geschieden de vespers. Op Hemelvaertdag moet eenen pater augustijn in de hoogmis prediken en bicht hooren, voor de hoogmis wort gewijt den krou wysch". En: "Op de hemelvaart van Maria begint morgens tien 5 uren te bichten, tien 10 uren wijtmen den croutwisch, ...".

Op deze bewolkte dag lijkt er eindelijk regen te komen, maar meer dan een klein buitje in Eijsden en een grote bui bij Simpelveld-Nyswiler-Ubachsberg (18-30mm, met hagel) wordt het niet. Het tussenliggende deel van het Heu-

velland blijft kurkdroog. "Knoeëkedruug".

Dinsdag 16 augustus. Warme, broeierige dag, rond 30°C. De hittegolf duurt voort. Arcen (Noord-Limburg) is nu al bezig aan een recordreeks warme dagen op rij (maximum boven de 20°C). Al 76 op deze datum. Ik trek oude schoenen aan en ga achter het bruggetje in Laag-Caestert de vissoorten bekijken. Daar zijn te zien: jonge Bermpjes ("Sjtèènrutskes") en Driedoornige stekelbaarsjes ("Sjtaeëkelbaeëskes"). Aan de andere kant, in het diepe stuk, zwemmen inheemse Riviergrondels ("Goeëvies") en Blankvoorns ("Rutse").

De Voer is helder en er stroomt nog volop koel water door, ondanks de droogte. Dat wisten de boerenzoons in mijn jeugd ook, als ze er wel eens pul-len bier in legden ter koeling, voor na het werk. Die pullen waren de ietwat zware en plompe halve literflessen van destijds.

Woensdag 17 augustus. Enkele mm neerslag verblijden ons. De hittegolf in Limburg is ten einde. In Twente en de Achterhoek nog niet.

Donderdag 18 augustus. De dag begint met zware mist in Banholt. Je voelt de druppeltjes. Een Oranje wortelboorder zit op het kamergordijn. Het wordt wel weer zomers warm. Een Alpenwatersalamander bevindt zich nog in het water van een diepe vijver in Tebanne(n)t.

Vrijdag 19 augustus. Warm, 26°C. In de Achterhoek en Twente tot 28.5°C. Daar (Hupsel) duurt de hittegolf nog voort. In de vroege avond in de Herken-radergrub 3 Reeën.

Zaterdag 20 augustus. Het neerslagkaartje geeft aan, dat er in Zuid- Limburg in het afgelopen etmaal zo'n 20mm regen is geweest. De bodem in Eijsden is in ieder geval wat donkerder gekleurd. Het is natuurlijk lang niet genoeg.

Zondag 21 augustus. Zeer druk in Eijsden, op het Kasteel en aan de overkant van de Maas. Hagedissen en Kaasjeskruidkoppes laten zich ook zien langs de Maas, evenals een Taxusspikkelspanner (nachtvlinder) op de muur van het huis.

Dinsdag 23 augustus. Het gebied tussen Noord-Limburg en Twente is alweer tropisch warm. In de Achterhoek (Hupsel) duurt de "oude" hittegolf nog voort. Bij de veerstoep aan de overkant (Lanaye) is in 2015 een kersenboom ge-plant. Blijkens het uitgebreide informatiebordje is het een "Cerisier Abbesse de Moulant", aangeboden door de Ville de Visé, waar Grand en Petit Lanaye bij horen. In het Jekerdal vliegen vele Gele luzernevlinders. Ook de Oranje is van de partij, zelfs de speciale lichte vorm ("Hélice") is erbij. De Hélice is altijd een vrouwtje. Bijzonderheid in de Eijsder Beemden: er wordt een Kleine weerschijnvlinder gemeld, mèt foto. Hopelijk voor de liefhebbers vestigt deze soort, met zijn blauwe en soms oranje weerschijn, zich eens in de Beemden. Dat zou dan vanuit naburig België kunnen zijn.

Donderdag 25 augustus. Derde tropische dag op rij in delen van Nederland (33 à 34°C). In de Eijsder Beemden geen voelbare wind. In de "Schaatspoel" veel waterbewegingen van kleine visjes. Soortbepaling vanaf de kant is niet

mogelijk vanwege het groene en modderige water. In Arcen wordt alweer voldaan aan de criteria voor een (nieuwe) hittegolf. In Hupsel duurt de oude golf nog voort.

Vrijdag 26 augustus. Grijs dag, kleine buitjes. De hittegolven eindigen overal in het land. In de avond heel lichte motregen. Een Bruine kikker is actief in de tuin.

Zaterdag 27 augustus. De koeien tussen de graften aan de Sint Geertruideweg klinken met hun bellen als op een Alpenwei.

Aan de Vogelzang vliegen nog Huiszwaluwen. In de Eijsder Beemden is er de Krasser (een sprinkhaan).

Maandag 29 augustus. Zuidelijke boomsprinkhaan aan de Vogelzang. Bezoek aan de kermis in Hermalle, "Pays des cramignons". Honderden paren van diverse "jeunesses" uit de streek, dansen er de cramignon. De jongedames in kleurige baljurken, de jonge mannen in stemmig zwart. Een pilsje van de naburige brouwerij gaat er daarbij wel in op zo'n zomeravond.

Dinsdag 30 augustus. Zomerse dag (27°C). Al enkele dagen heeft een Bont zandogje zich gevestigd in de halfschaduw van de tuin.

Woensdag 31 augustus. Op Lavendels langs de Trichterweg foerageren Icarusblauwtjes uit de Beemden. De eerste poel in de Beemden ligt droog en is begroeid met geurige Watermunt en Rode ganzenvoet. Insecten foerageren op de lichtblauwe muntbloemen.

Van de 92 dagen die er zijn in de 3 zomermaanden, verliep in Arcen een reeks van 91 dagen met een maximumtemperatuur van 20°C of meer. Dit noemt men warme dagen. Een recordreeks. De afgelopen zomer overtrof de zomer van 1976 wat betreft de zonnestraling. De maat hiervoor is Watt/m², gemiddeld over 5 landelijke weerstations. 1976: 229 W/m², 2022: circa 238 W/m².

De toeneming heeft volgens het KNMI te maken met de schonere wordende lucht (wat betreft roetdeeltjes e.d.), alsmede met het toenemend optreden van hogedrukgebieden.

Donderdag 1 september. De weerkundige herfst begint met een zomerse dag. In de poel met Watermunt nu een Klaverblauwtje en een Kleine parelmoervlinder.

Vrijdag 2 september. Zomers. In de grote poel in de Beemden, de enige die nog water bevat, zwemmen kleine Spiegelkarpertjes en Giebels. Deze poel zou zijn water via een bepaalde vorm van kwel ontvangen (grondwater uit het Heuvelland, dat ondergronds naar boven, in de poel wordt gedrukt). Sint Geertruid viert het feest, dat de Gertrudiskerk 800 jaar geleden onafhankelijk werd van Breust. Er kwam aldus in 1222 een eigen parochie.

Zaterdag 3 september. "Uuëvervaeërder" Jules stuurt zijn boot weer naar Ternaaien. Voor de boot uit springt een zeer grote vis in zijn geheel boven het water uit. Hij heeft het model van een Karper, hoewel deze vis zelden geheel

boven het water uitspringt. Het tafereel was goed vanaf de Batmuur te zien. Zondag 4 september. Heiligdomsvaart vanuit de Romaanse Sint Amelbergabasiliek in Susteren. Zeer warm. Indrukwekkende stoet met internationale gezelschappen. De Harmonie van Mheer laat er horen dat de cultuur van processiemarsen zeer goed ontwikkeld is in Zuidwest Zuid-Limburg. Susteren kent een zeer oude historie, waarover later nog eens meer.

Maandag 5 september. Voluit tropische dag. Ritje naar de Orchideeënwei bij Lanaye levert eerst een Eekhoorn op in Laag-Caestert. De Orchideeënwei is gemaaid en kurkdroog. Toch vliegen er veel Icarus- en Bruin blauwtjes. Ook een Kleine parelmoervlinder en Argusvlinder foerageren er langs de randen. Zelfs is er een Sleedoornpage te zien in het struikgewas. De plek hier is bekend vanwege ei-afzet van deze soort.

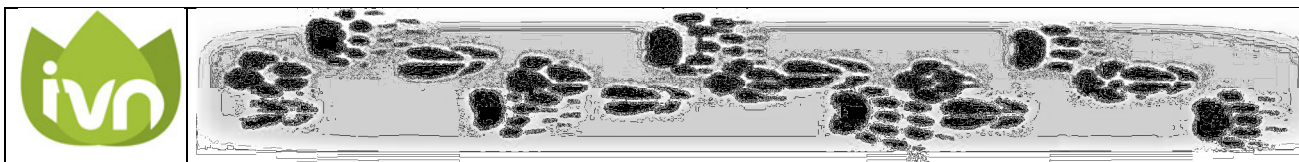
*Noot: "Het notitieboek van AH d'Affnay, pastoor van 's Gravenvoeren van 1719 tot 1770. Een geannoteerde transcriptie door Joep Leerssen." (1989, versie online op 11 aug 2019).

In Voeren verkeert men in de gelukkige omstandigheid dat dit uitvoerige notitieboek van de Voerenaar Arnoldus Henricus d'Affnay bewaard is gebleven.

Voor de Bronk (processie) gebruiken zullen velen interesseren.

In Breust-Eijsden daarentegen ging het bewaard blijven van sommige documenten iets anders. Bij het overlijden van pastoor Ruelens in 1616 werd de inventaris van zijn huis aan de Vroenhof opgemaakt. In de nalatenschap bevonden zich onder andere "vijff stucken pampiers beschreeven, continerende soe d'ordinarien van den bronck, als distributie van armenbroet, ende gelde" (Boersma, Uit Eijdsens Verleden, UEV nr. 55, "Nicolaes Ruelens"). Deze "vijff stucken pampiers" met bronk-(processie)-gebruiken zijn waarschijnlijk in de loop der tijd verloren gegaan. Het zou met recht wonderlijk zijn als deze nog eens zouden kunnen opduiken. We hopen het van harte. Overigens zijn er hier en daar nog wel diverse notities van pastoors van Breust te vinden en ook wel opmerkingen over de "Jonckmans".

Er is wel een voorstelling mogelijk van welke onderwerpen er eventueel in de

stukken over de processie van Breust gestaan zouden kunnen hebben, als we bijvoorbeeld de opsommingen van de Voerense processie(s) bekijken. Met deze Voerense stoeten gingen onder andere mee: met name genoemde heiligenbeelden, vaandels, flambouwen, zangers en een beperkt aantal speelluyden (=muzikanten). Ook de routes, haltepunten en gezangen worden beschreven. Soms ging de "schutterije" mee met de "Godsdraght" (sacramentsprocessie). En natuurlijk de pastoor met het Allerheiligste.

Probeert u zich eens voor te stellen hoe dit er enkele eeuwen geleden uit gezien zal hebben.

Naast de processie werd er meestal een "kermis"-feest gehouden, dat wij in Eijsden inmiddels ook Bronk zijn gaan noemen. "Vrijdansspel" of "Kermis-vrijspeel" werd het in oude documenten uit ons gebied wel genoemd. Onze vroegere kapelaan Jean Hegtermans schreef al in 1975 een boekje over de Bronk in Eijsden. Dit werd uitgegeven in 1981 door UEV, nr. 13-14. "Broenk ien Eèsjde" (Eijdsense schrijfwijze). Hierin wordt een document van 10 juni 1700 behandeld, waarbij de "Jonckmans van Eijsden in den Dale" vergunning ("uijt een sonderlinge gratie") kregen van de Baron van Lamargelle, om dit feest te mogen organiseren "gedurende drij achtereenvolgende dagen Vrijdansspel...".

Thewissen geeft in zijn proefschrift over de Limburgse Jonkheid de letterlijke tekst van het document.

Traditie was het destijds om "schilden te steken" op het marktschip op de Maas, waarbij linten werden uitgereikt. Op de schilden stond zeer waarschijnlijk het wapen van de heer ("geteijkent met onse aangeboorene Adel wapen"). Het betrof in 1700 al een oud gebruik ("Item sullen de Jonckmans met hare speel-luijden twee dagen mogen varen aan het Maestrichter & ende Luijcker mercktschip om aldaar schilden te steken alles naer ouder gewoonte". Daarnaast mocht er door de Jonckmans worden gevist in de Maas (met visnetten). Er mochten drie trekken worden gedaan ("drij trecken").

Ook voor "Eijsden op den Berg" ("Herckenrade") is zo'n toestemming voor het vrijdansspel bekend (1707).

De heer Hegtermans gaf al in 1975 zijn uitgebreide visie op de Bronktradities. Hij belichtte ook de bij ons sinds lang verdwenen traditie van het schilden steken, zoals dat nog in diverse landen in Europa zou bestaan.

Het is mijns inziens interessant, hierop een aanvulling te geven. Men kent wel het beeld van Middeleeuwse ridders die elkaar tijdens een toernooi met een lans (vaak met een knop erop), van het paard probeerden te stoten. Een soortgelijk behendigheidsspel werd ook op bootjes op rivieren "gespeeld". Men probeerde dan om elkaar met een lange stok uit het evenwicht te brengen, waarbij men in het water kon vallen. In de Alpenlanden, Duitsland en Frankrijk wordt dit gebruik nog (al dan niet folkloristisch) beoefend.

In de Oudheid werden er ook al zulke spelen op het water beoefend. Men

speelde onder de Romeinse keizers overigens hele zeeslagen na. Daarbij ging het er niet zachtzinnig aan toe. Men had toen nog andere opvattingen over amusement.

Het schildensteken lijkt echter meer op riddertournooien te zijn geënt.

Onder de vele namen die voor het watersteekspel vanaf de Middeleeuwen worden gebruikt zijn bijvoorbeeld: "Fischer stechen" (of "Schiffer stechen"), "Joute nautique" en "Water jousting". Verrassend: ook dichterbij huis, in België, wordt de "Joute nautique" nog beoefend: in Thuin op de Sambre en in Namen (Namur, La Plante) op de Maas. Vaak zal het gebruik in de diverse landen aan bepaalde feestdagen (bijvoorbeeld van patroonheiligen) zijn gekoppeld. Of aan de herdenking van bepaalde gebeurtenissen.

In Namur schrijft men dat er op 3 juli 1519 al een feest (met schildensteken) werd georganiseerd vanwege de verkiezing van Karel V ("Charles Quint") tot Rooms koning (en later beoogd keizer). In 1559 sloot de Spaanse "Philippe II" (Filips II) het verdrag van Cateau-Cambrésis met Frankrijk. Hiertoe werd in Namen een driedaags feest gehouden, met schildensteken op de Sambre.

"L'Administration communale octroya à chacune une grosse tonne de cervoise". Beide wedijverende équipes kregen van de plaatselijke autoriteiten een grote ton bier aangeboden. Of de ton uiteindelijk aan de winnaar toekwam of dat beide ploegen daadwerkelijk een ton kregen (ter verhoging van de strijd-lust en feestvreugde) is van hieruit niet met zekerheid te zeggen, alhoewel het er wel op lijkt...

Een 18e eeuwse beschrijving van de Namurien Galliot levert een gedetailleerde beschrijving op van het gebeuren op de Basse-Sambre. Zelfs de kleding van de deelnemers wordt beschreven. Muzieksignalen werden gegeven met trompetten en timbalen.

Ook van Zürich is een uitgebreide beschrijving bekend.

In 1717 werd volgens Victor Pouget een "joute nautique" gehouden in Liège (Luik), vanwege het bezoek van Tsaar Peter de Grote aan Luik en Spa (Victor Pouget, *Nos Joutes Nautiques*, 1993, p. 13).

Niet duidelijk is, of met "Liège" de stad Luik wordt bedoeld of een andere plaats in het prinsbisdom.

In Vlaanderen (Gent) en Holland (Den Haag, Hofvijver) is het watersteekspel ook in gebruik geweest. Er bestaan zelfs enkele schilderijen van dit gebeuren uit de 16e en 17e eeuw.

Of deze traditie ergens nog aan de feesten van Sacramentsdag (Bronk) is verbonden, is op dit moment niet bekend. Interessant is hier de volgende oude vermelding voor Gent in 1381: "ghezellen die up den Sacramentsdach josterden in de Leije" (Biekorf, jaargang 77, p.7). In 1497 blonken de schutters van Maastricht overigens uit tijdens een watertournooi op een schuttersfeest in Gent, waarbij een mast moest worden beklommen, waarop een ronddraaiend "kasteeltje" was bevestigd. Er waren 100 goudguldens te winnen

(Biekorf, idem en 1969, p.241). Later, in 1556, wordt de mast met het draaiende kasteeltje erop, in Gent zelfs het "huuseken van Maestricht" genoemd (Biekorf, idem).

Waar het watersteekspel nu nog wordt beoefend, is er soms sprake van een echte sportieve prestatie en is het uitgegroeid tot een (folkloristisch) volksfeestijn.

Soms krijgt de winnaar een titel ("König" of "Roi"; in La Plante "Roy des joueurs") en wordt het geheel begeleid door tamboers of andere muziek. Ook is er hier en daar sprake van "kanonschoten" als aankondiging.

Uiteraard zijn er tegenwoordig de nodige veiligheidsmaatregelen voor de deelnemers, dat spreekt voor zich. Dit geldt zowel voor het in het water vallen als voor de bescherming van het lichaam tegen de botsing met de stok.

Bij ons zal het schildensteken in 1700 wel in een bescheiden vorm hebben plaatsgevonden. Die tijd ligt ver achter ons. Eijsden werd hoofdplaats van de Cramignon aan onze zijde van de grens.

Interessant en leuk is het, dat Eijsden, in het licht van watertradities beschouwd, ook in dit opzicht dus een echt rivierstadje was. De contacten met andere handelsplaatsen aan de Maas zullen hier zeker aan kunnen hebben bijgedragen.

Jacques Piters

Waarnemingen digitaal melden

Heb je je wel eens afgevraagd waarom er voor sommige waarnemingen een "@" staat in plaats van een "•"? De waarnemingen met een "@" worden via mail gemeld bij de redactie. Op de homepage van de IVN-website staat een knop waarmee snel en nauwkeurig waarnemingen gemeld kunnen worden bij de redactie. Ik zou zeggen: heeft u wat bijzonders gezien, gebruik dan die functie (<https://www.ivn.nl/afdeling/eijsden/waarnemingen>).

PDB

BELEEFWEEK LIMBURG 21 SEPTEMBER T/M 2 OKTOBER 2022

Ruik, proef, voel, zie en hoor het landschap

Beleef Limburg met al je zintuigen

Van 21 september tot 2 oktober 2022 ervaar jij hoe mooi én bijzonder Limburg is. Tijdens de Beleefweek 2022 kan jij het landschap voelen, ruiken, proeven, zien en horen. Doe je ook mee? Een tweetal activiteiten wordt hier nader beschreven voor de hele lijst zie: www.beleefweeklimburg.eu

Maastricht: Rondleiding Grotten Noord

21, 22, 23, 24, 25, 26 en 27 september 2022, van 11:00 tot 0:00

De Grotten Noord bevinden zich diep onder de Sint Pietersberg en herbergen

een wel heel bijzonder stukje geschiedenis van Maastricht. Geen bereik, licht of geluid en dus alle aandacht voor je eigen zintuigen en de Underground gids die je door het gangenstelsel leidt. Eigenlijk vormen de Grotten Noord een soort magisch ondergronds museum dat vol staat met unieke houtskooltekeningen, opschriften en schilderijen.

Doelgroep: Inwoners (van de provincies), Gezinnen met schoolgaande kinderen, Senioren, Natuurgerichte recreanten, Binnen- en buitenlandse bezoekers

Adres: [Grotten Noord - Maastricht Underground](#), Luikerweg 80, Maastricht (NL)

Prijs: Volwassenen € 8,50 pp per rondleiding Kinderen (4-11 jaar) € 6,95 pp per rondleiding Kinderen (0-3 jaar) gratis

Extra's: ✓ Consumptie(s) verkrijgbaar. ✓ Sanitaire voorziening aanwezig. Ondergronds heerst een constante temperatuur van 11 graden, een vest of jas is aan te raden. Neem je je eigen zaklamp mee? Dan zul je nog meer ontdekken.

Aanmelden verplicht: www.exploremaastricht.nl/rondleiding/rondleiding-grotten-noord

Organisator: Maastricht Underground, info@maastrichtunderground.nl

Eijsden: Op smaaksafari in het Mescher Plukbos

Za 24 september 2022, van 14:00 tot 16:00

Wist je dat er heel wat wilde planten eetbaar, ja, zelfs lekker én gezond zijn? Dat je planten kan herkennen door er niet alleen naar te kijken, maar ook door aan ze te voelen, te ruiken en te proeven? Dit alles kom je te weten tijdens deze smaaksafari! Je leert welke wilde planten eetbaar zijn, hoe je ze kan herkennen, wanneer je ze kan oogsten en hoe ze te gebruiken in de keuken of je medicijnkastje. We maken een wandeling van ongeveer 2 km. Onderweg worden je een 3-tal proevertjes aangeboden met ingrediënten uit de natuur. Wat dacht je van een bospesto, vlierbessenelixer, brandnetelzaadcrackers of kastanjebrownies? De receptjes krijg je ook mee naar huis!

Doelgroep: Inwoners (van de provincies), Senioren, Natuurgerichte recreanten, Binnen- en buitenlandse bezoekers

Adres: [Mescher Plukbos](#), Uit de Pateel, Eijsden (NL)

Prijs: Kostprijs: 27 euro/persoon. Onderweg worden je een 3-tal proevertjes aangeboden met ingrediënten uit de natuur, afhankelijk van wat de natuur ons op dat moment biedt. Wat dacht je van een bospesto, vlierbessenelixer, brandnetelzaadcrackers of kastanjebrownies? De receptjes krijg je ook mee naar huis.

Extra's: ✓ Consumptie(s) verkrijgbaar.

Aanmelden verplicht: Inschrijven kan door een mailtje te sturen naar dekrekelwei@gmail.com. Inschrijven kan tot donderdag 22 september. Het aantal plaatsen is beperkt tot 12 deelnemers.

Organisator: Ilse Plessers- Find Your Nature, dekrekelwei@gmail.com

IVN website

BIODIVERSITEITSONTMOETING GROENE VRIJWILLIGERS

"Waarom is het eigenlijk zo slecht dat we minder insecten hebben? Is het echt zo erg als de ijsbeer uitsterft? Brandnetels horen toch ook in de natuur, wat maakt het uit dat het er nu wat meer zijn?"

Deze en andere vragen krijgen we als groene organisaties regelmatig. Van je ouders, een vriend of je kleinkind. Goede vragen, die laten zien dat er interesse is uit de maatschappij. Maar ook moeilijk te beantwoorden vragen, want hoe leg je kort en bondig de "waarde" van biodiversiteit uit? Dat is best lastig!

Samen werken aan een goed verhaal

Via zogenoemde 'biodiversiteitsontmoetingen' zoeken we als IVN met verschillende groene vrijwilligers en beroepskrachten naar "het biodiversiteitsverhaal": een manier om goed, kort en duidelijk uit te leggen wat de waarde van (achteruitgang van) biodiversiteit is en hoe urgent dit probleem eigenlijk is. Samen hebben we ontzettend veel kennis, enthousiasme, daadkracht én bereik. Samen kunnen we dus ook komen tot een sterk verhaal en dit vervolgens binnen en buiten onze organisaties uitdragen.

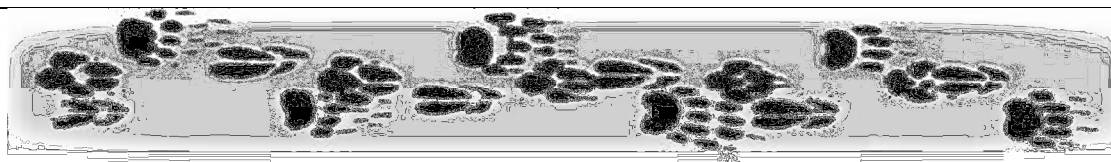
Doe jij mee?

Laat je tijdens de biodiversiteitsontmoeting op 1 oktober inspireren over het thema biodiversiteit. Een leuke spreker, interessante workshops én een prachtige locatie bieden goede ingrediënten om er een gezellige en informatieve middag van te maken. Maar ook: handen uit de mouwen en écht aan de slag om te werken aan 'ons biodiversiteitsverhaal'. Doe jij mee?

Praktische informatie

- Wat? Biodiversiteitsontmoeting III
- Wie? Groene vrijwilligers uit Limburg en Noord-Brabant
Je bent ook welkom als je al eerder hebt deelgenomen
- Waar? IVN Beekdaelen-Schinnen, Burgemeester Pijlsstraat 1d te Schinnen
- Wanneer? Zaterdag 1 oktober 2022 13:30 tot 17:00
13.00 Inloop
13.30 Welkom door IVN
14.00 Interactieve lezing en workshop
16.30 Afsluiting en napraten
- Programma?
- Kosten? Aan de deelname zijn geen kosten verbonden, maar meld je wel even aan.
Een drankje en wat lekkers zijn inbegrepen.
- Voor meer informatie mail naar [limburg@ivn.nl](mailto: limburg@ivn.nl).

IVN website

HET BESTUUR

Voorzitter: Vacature
Penningmeester: Vacature

Secretaris: Jacques Piters
Vogelzang 15
6245 BS Eijsden

✉ jacques_piters@hotmail.com
tel. 06 445 91 557

Lid: Harry Fekkers
Sint Jozefstraat 31
6245 LK Oost-Maarland

Vicevoorzitter Maarten v.d. Sande
Jekerstraat 7-A02
6211 NR Maastricht

✉ vdsandebraken@ziggo.nl
tel. 043 409 48 61

Lid Peter De Bie
Beezepool 48
6245 JK Eijsden

✉ de.wissel.ivn-eijsden@home.nl
tel. 043 409 46 77

Verenigingslokaal: "De Dassenburcht"
Kampweg 45
6247 AR Gronsveld

Werkgroepcoördinatoren/Contactpersonen:

Daslicht	Jean Creuwels	043 361 61 95
Lezingen	Bestuur	06 445 91 557
Vogels	Philippe Meijer	043 457 23 70
Wandelingen	vacature	
Korte wandelingen	vacature	
Flora groep	Annemie Speckens	043-409 26 23
Gebouw	vacature	
Redactie Mededelingenblad	Peter De Bie	043 409 46 77

Kosten Lidmaatschap € 11,50 per persoon per jaar

Betalingen t.n.v. IVN-Eijsden:

Giro rekening: NL05 INGB 0000 927056 Onder vermelding van reden betaling.

Website: www.ivn.nl/afdeling/eijsden

Disclaimer:

De redactie wijst er nadrukkelijk op dat zij niet aansprakelijk is voor inhoud of strekking van niet-redactionele bijdragen. Met toezending van een artikel draagt de auteur uitdrukkelijk de rechten over aan de redactie. Indien nodig kan door redigeren de toegezonden bijdrage –bij voorkeur i.o.m. de auteur- worden aangepast c.q. ingekort. De redactie behoudt zich uitdrukkelijk het recht voor om artikelen zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Verschijningsdata en sluitingstermijn:

Verschijningsdata zijn:

half maart, half juni, half sept. en half dec.

De inzendtermijn voor kopij sluit op resp.

5 maart, 5 juni, 5 september en 5 december.

Kopij bij voorkeur aanleveren per e-mail:

de.wissel.ivn-eijsden@home.nl.